

Gunnar Grepperud

Samarbeid mellom Folkeuniversitetet og høgre utdanning - omfang, aktivitet og relasjon

Forskningsrapport nr 44, 1999

Sammendrag

Folkeuniversitetet i Norge har helt siden midten av 60-tallet formidlet utdanningstilbud på høgre nivå. I en 30 - års periode har Folkeuniversitetets virksomhet vært svært viktig for at andre enn unge heltidsstudenter har kunnet følge universitets- og høgskolestudier. Det synes å være dekning for å hevde at Folkeuniversitetet har vært den viktigste eksterne kanal for tilbud gitt av universitet og høgskoler.

Til tross for dette har det så langt ikke vært foretatt noen vurdering eller forskningsmessig oppfølging av Folkeuniversitetets rolle i høgre utdanning. I denne rapporten settes søkelyset først og fremst på den aktivitet Folkeuniversitetet hadde innen høgre utdanning studieåret 1996/97. Det legges særlig vekt på antall studietilbud, type fag, lærekrefter og økonomi. I tillegg blir Folkeuniversitetets ansatte bedt om å gi en kort vurdering av samarbeidet med de høgre utdanningsinstitusjonene over tid.

Emneord: Voksenopplæring, høgre utdanning, livslang læring

Abstract

Since 1965 The Adult Education and Training Association of Norway has mediated education at university and college level . The work of this desentralized and nation wide organisation has made it possible for others than young full- time students to take grades and diplomas.

In spite of rather extensive activity the last 30 years, no one has evaluated or done any research on the relationship between universities, colleges and The Adult Education and Training Association. This report tries to change this by giving a systematic overview of the activity in 1996/97. The report describes the number of educational subjects offered, teachers and economy. In addition, employees connected to The Adult Education and Training Association give some views on the cooperation with universities and colleges.

Keywords: Adult education, higher education, lifelong learning

Publisert på nett av Biblioteket, HiL

Om forfatteren

Gunnar Grepperud er professor i fjernundervisning ved UNIKOM, seksjon for etter- og videreutdanning, ved Universitetet i Tromsø. Han er også professor II ved Høgskolen i Lillehammer. Fra 1994 til 1997 var Grepperud direktør ved UNIKOM og i perioden 1990- 94 leder for SOFF (Sentralorganet for fjernundervisning på universitets- og høgskolenivå). Grepperuds forskningsområder inkluderer didaktikk, skoleutvikling, ledelse, livslang læring og fjernundervisning.

Forord

Denne rapporten bygger på en kartlegging foretatt i mai 1997. Av ulike årsaker har det ikke vært mulig å bearbeide og analysere materialet før nå. At det har tatt to år før resultatene presenteres gjør ikke

rapporten mindre aktuell. Det kan faktisk hevdes at dens relevans har økt fordi høgre utdanning i stadig større grad ønsker å engasjere seg i det som Folkeuniversitetssammenheng kalles «studieringer på høgre nivå». Dette er en utvikling som i norsk sammenheng bl.a. kan knyttes til debatten omkring livslang læring, voksnes læring og etter- og videreutdanning for arbeids- og næringslivet.

Folkeuniversitetet har sine røtter i universitetsmiljøet og har siden 1965 har kunnet tilby utdanning på høgre nivå. Allikevel har få, om noen, fokusert på forholdet mellom Folkeuniversitet og høgre utdanning ut fra en forskningsmessig tilnærming. Tiden er slik sett «overmoden» for å se nærmere på hva dette samarbeidet innebærer og, ikke minst, hvordan dette samarbeidet vil utvikle seg over tid. Det antas at dette er viktig så vel for Folkeuniversitetet som for universitet og høgskoler.

Det er all grunn til å takke de av Folkeuniversitetets avdelings- og områdekantor som tok seg tid til å fylle ut spørreskjemaet. Ikke minst har den detaljerte oversikten over det enkelte studietilbud, for de mest aktive enhetene, krevd forholdsvis mye arbeid. Selv om rapporten kommer seint vil den forhåpentligvis fungere som en slags gjenytelse gjennom de oversikter som gis og de resonnement som fremføres.

Takk også til Sigmund Lieberg og Odd Einar Johansen for at kartleggingsundersøkelsen lot seg gjennomføre og takk til personalet ved landssekretariatet i Oslo som stod for utsendelse av kartleggings skjema. Takk også til Odd Einar Johansen og Jarle Skjei for at de tok seg tid til å lese gjennom deler av denne rapporten og komme med gode kommentarer både til den faktiske fremstillingen og til de analyser som er gjort. Alle synspunkter som fremføres står selvfølgelig for undertegnede egen regning.

Tromsø, mai 1999

Gunnar Grepperud

1. Bakgrunn for kartleggingen - inn i kunnskapsoptimismens tid

Med Buerutvalgets innstilling NOU 1997:25 Ny kompetanse er livslang læring for alvor satt på dagsorden i Norge igjen (1). Både i denne innstillingen, og gjennom de påfølgende debatter, lanseres mange, spennende og visjonære perspektiver omkring det fremtidige kunnskaps- og kompetansesamfunnet.

Buerutvalgets arbeid, med påfølgende stortingsmelding og innstilling, kan på mange måter sies å være kronen på verket i det offentliges satsing på skole og utdanning i 1990- årene. Med denne utredningen har hele utdanningssystemet vært i støpeskjeen; 6 -åringene er kommet inn i skolen, vi har fått ny læreplan for grunnskolen, alle 16-19 åringer er sikret treårig videregående utdanning, det har skjedd omorganisering av høgre utdanning og en ny lov for høgre utdanning har sett dagens lys. Det var derfor ikke mer enn rett og rimelig at det også måtte bli «de voksnes tur».

Et slikt fokus på utdanning og kompetanseutvikling synliggjør mer enn noe annet at vi lever i kunnskapsoptimismens tid. Kunnskap og kompetanse ansees som svært viktig, ja kanskje det viktigste, virkemiddel for utvikling og framgang, enten vi ser det ut fra individ, organisasjon eller samfunn. Utdanning skal ikke bare gi den enkelte muligheter til det gode liv, det skal også bidra til å løse grunnleggende problem i samfunn og yrke. Trekk i internasjonal utvikling tilsier at man ser utdanning og kompetanse som viktig i forhold til tre dimensjoner; som forutsetning for den økonomiske utviklingen, som forutsetning for å løse en rekke globale problemer og som forutsetning for kulturell og demokratisk utvikling.

Det hevdes ofte at en forutsetning for å kunne utvikle framtida er å ha kunnskap og forståelse om fortida. Dette bør også gjelde for utdanning. Først og fremst er det grunn til å minne om at 90- tallets

kunnskapsoptimisme ikke er noe nytt fenomen. I norsk voksenopplæringsammenheng er det bl.a. naturlig å trekke linjer tilbake til 1800-tallets opplysningsidealer.

Sett i et livslangt læringsperspektiv kan man, for dette århundre, snakke om flere «kunnskapsoptimistiske bølger».

Den første bølgen kan knyttes til gjennomføringen av enhetsskolen i Norge, dvs. til det faktum at alle norske barn, uansett bakgrunn, skulle gå i samme 7-årig folkeskole. Ikke minst var dette et krav og et ønske fra den norske arbeiderbevegelsen. Man la stor vekt på at kunnskap var makt og at tilgang til maktens kilde var en forutsetning for et rettferdig samfunn og det gode liv for den enkelte.

Spørsmålet er så om arbeiderbevegelsens visjon har blitt realisert? Har en enhetlig skole, utformet som en standardisert skole, skapt større likhet og gitt bedre muligheter for alle? Det vi i hvert fall vet er at det formelle utdanningsnivå generelt sett er hevet i løpet av 1900-tallet. Fremdeles eksisterer det imidlertid ulikheter. I Buer-utvalgets innstilling pekes det bl.a. på at store grupper i liten grad ser ut til å ha «forsynt seg» ved kunnskapens bord. 8900 personer mangler grunnskole, 80 000 har ikke oppgitt sitt utdanningsnivå, mens i overkant av en million mennesker ikke har fullført videregående skoles nivå II (2). I et europeisk perspektiv snakker man dessuten om at 40 % av arbeidsstyrken har lese-skrivevansker, dvs. problemer med å lese en ukjent tekst direkte fra papiret (3). Og i arbeidslivet dukker skjevhetene i utdanningsnivå opp under nye betegnelser, nå snakker man om Matteussyndromet eller kompetanseutviklingens jernlov. De som har mye utdanning fra før er også dem som er mest aktiv og tar mest for seg av de tilbud som finnes(4).

Den neste optimismeølge har sitt utspring i det såkalte «sputniksjokket». Etter at Sovjetunionen på slutten av 50-tallet hadde sendt en hund og en mann (i den rekkefølge) opp i verdensrommet, satt den vestlige verden mer eller mindre i sjakk. Hva var det som gjorde at et lukket og underviklet kommunistimperium (i den vestlige verdens øyne) kunne komme resten av verden i forkjøpet når det gjaldt teknologisk utvikling? Og mens Laika og Jurij svevde rundt i rommet fant man svaret; russerne var kommet lengre innen utdanning, spesielt innen natur- og realfag. Dermed var også løsningen for det vestlige samfunn gitt, det måtte satses mer på skole og utdanning. John Dewey ble gitt på båten, inn kom mer av den tradisjonelle, faktabaserte undervisningen og med den ble Skinner, Tyler og Mager pedagogiske idol.

I den påfølgende satsingen på 60-tallet dukket også tenkningen om livslang læring opp som visjon, bl.a. slik den ble lansert av daværende utdanningsminister Olof Palme i Sverige. Også i Norge slo tankene om livslang læring an. Iflg. Kjell Eide, som fulgte dette på nært hold, var Norge tidlig ute med å sette livslang læring på den offisielle dagsorden. Og nesten alle politikere, også i Norge, så for seg at livslang læring ville føre til en global utdanningsrevolusjon med en vesentlig utvidelse av utdanningsbegrepet, åpning av utdanningssystemet og en fundamental omlegging av den tradisjonelle utdanningen(5).

Som også Eide peker på gikk det imidlertid ikke slik. Selv om det ble satt igang interessante og viktige prosesser i kjølvannet av begeistringen for livslang læring, døde engasjement og tiltak ut mot slutten av 70-tallet. Det kan angis flere grunner til dette (6);

- De vestlige land kom inn i en økonomisk krise som bl.a. tvang fram kutt i de offentlige utgiftene og som dermed gjorde det umulig å satse mer penger på utdanning.
- Ungdomsopprøret hadde skapt tvil om utdanningsinstitusjonene var i stand til å sosialisere ungdommen inn i det etablerte samfunns verdier og arbeidsliv
- Det skjedde en dreining av utdanningsperspektivet i retning av «back to basics» hvor det var liten plass for radikale tanker om utdanningens form og innhold

Ut over på 80-tallet var det dessuten andre sider ved utdanningssystemet man ble opptatt av, ikke minst kvalitet, styring og effektivitet. Ved inngangen til 90-årene fikk dessuten høgre utdanning annet å tenke på ved den til dels sjokkerte økningen i studenttallet. Selv om vi Norge fikk to viktige offentlige utredninger omkring voksenopplæring og livslang læring på 80-tallet, skjedde lite (7), om noe, i kjølvannet av disse.

Selv om det formaliserte utdanningssystemet og utdanningspolitikkerne holdt seg på det retoriske plan når det gjaldt livslang læring, fikk imidlertid kompetansespørsmålet stadig større oppmerksomhet i den private sektor, kanskje først og fremst på grunn av den teknologiske utviklingen. De nye teknologiske utfordringer, kombinert med et stadig mer globalisert og konkurranseutsatt næringsliv, førte til at det oppstod ny interesse for livslang læring. I tillegg ble det på nytt reist håp om utdanning som en viktig forutsetning for sosial utjevning. Det er da også disse to begrunnelsene, økonomi og likestilling, som står sentralt i mandatet til Buer- utvalget(8).

Det er denne interessen som nå har manifestert seg i den kunnskapsoptimismen vi nå er vitne til både nasjonalt og internasjonalt. Vi er altså inne i den tredje kunnskapsbølgen.

Om vi når forutsetter at det er en viss regularitet i utviklingen kan vi om 30-40 år befinne oss i kunnskapsoptimismens fjerde bølge. Og dersom vi da snur oss tilbake og ser på den utviklingen som vi nå er ved inngangen til, hva vil da konklusjonen være? Vil vi nok en gang konkludere med at det ikke gikk slik vi trodde, eller kan vi for en gangs skyld peke på en utvikling som tok visjonene på alvor?

Det hevdes nå, som det vel også ble gjort tidligere, at sjansene er bedre denne gang. Det er særlig to hovedgrunner til dette. For det første at behov og perspektiv i langt større grad er drevet frem av arbeids- og næringslivet selv. Ideen er med andre ord ikke en drøm lansert av utopister. I Norge gir dette seg utslag i at partene i arbeidslivet helt klart signaliserer interesse og vilje til å prioritere etter- og videreutdanning i årene som kommer. For LOs del synes det f.eks. som en satsing på medlemmenes kompetanseutvikling er vel så viktig som reallønnsvekst (9). Og NHO har på sin side både ivret for et åpent universitet og for en helt annen aksept av arbeidstakernes realkompetanse.

Den andre hovedgrunnen er, iflg. J. Bengtsson, at perspektivene har en helt annen politisk forankring enn tidligere. Dette har gitt seg utslag i at både utdanningsministrene, arbeidsmarkedsministrene og finansministrene i OECD-landene har underskrevet dokument som understreker kompetanse og utdanning som den viktigste forutsetningen for økonomisk vekst og velstand(10).

Men historien har lært oss at erklæringene er lite verd dersom de ikke følges opp i praktisk handling. Og historien har vist oss at utfordringene ikke nødvendigvis lar seg løse innenfor dagens tenkning om og organisering av utdanning. En realisering av visjonene om livslang læring fordrer altså en utstrakt evne til nytenkning og en ditto evne til å frigjøre seg fra et perspektiv som forutsetter at slik det engang har vært skal det for alltid også være.

Dette mindre arbeidet om forholdet mellom Folkeuniversitetet og høgre utdanning i Norge må sees i et slikt perspektiv. En av de grunnleggende prinsipper som må legges til grunn for gjennomføringen av livslang læring er **samarbeid**. Ikke bare gjelder dette samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner og arbeidsliv, men det må omfatte alle former for samarbeid enten det er mellom utdanningsinstitusjoner, mellom utdanningsinstitusjoner og studieforbund eller mellom ulike departement.

I et historisk perspektiv har opplysningsorganisasjoner og studieforbund spilt en viktig rolle for økt tilgjengelighet til kunnskap og kompetanse. Når Amdam og Bjarnar skal karakterisere NKS rolle i norsk utdanning bruker de betegnelsen «en bedrift i norsk skole»(11), en formulering som har en klar dobbeltbetydning. Formuleringen forstått som at det er lagt ned et stort og samfunnsmessig nyttig arbeid, er i aller høyeste grad også gyldig for de andre aktørene innen voksenopplæring. I en periode

hvor bl.a. høgre utdanning først og fremst har rettet sin virksomhet mot å utbygge og utvikle grunnutdanningen(12), har bl.a. Folkeuniversitetets innsats for at «folk flest» skal få tilgang til høgre utdanning vært viktig og nødvendig. Spørsmålet er imidlertid om den andre betydningen av Amdam og Bjarnars formulering i årene framover i stadig større grad vil karakterisere Folkeuniversitet? Og hvis det gjør det, er dette en ønsket utvikling og hvilke konsekvenser vil det få for den framtidige virksomheten?

Folkeuniversitetet og høgre utdanning har samarbeidet siden 1965. Selv om samarbeidet har vært vurdert ulikt, har det i liten grad vært ført noen bred og omfattende debatt om denne relasjonen. I løpet av 90-tallet har perspektivene og praksis endret seg noe. Til tross for magre rammevilkår, enten vi nå snakker om regler, forordninger eller økonomi, og til tross for en sterkt press på grunnutdanningen, har høgre utdanning i stadig større grad engasjert seg i fleksibel utdanning. Selv om det ikke har skjedd noen revolusjon i aktivitet og holdning, har det gradvis skjedd en positiv utvikling. I realiteten ser vi nå at «kjempen er i ferd med å våkne»(13). Samtidig stilles det hyppigere og mer bastante krav om et aktivt og engasjert høgre utdanningssystem. Noen hevder, som Longworth og Davies , at universitetene bør innta en helt sentral og avgjørende rolle i utviklingen av livslang læring. Ikke bare skal man utvikle utdanningsprogram som både i innhold og form er tilpasset den voksne befolkning, men de skal også ha rollen som motor og pådriver i den regionale, nasjonale og internasjonale utviklingen av hele feltet(14).

«Oppvåkningen» har ikke bare medført økt aktivitet, men har også synliggjort at høgre utdanning, i hvert fall for sin egen del, har behov for en avklaring og diskusjon om sin framtidige rolle på dette feltet. I den sammenheng inngår også spørsmålet om hvem høgre utdanning kan og bør samarbeide med og hvordan og på hvilke premisser et slikt samarbeid skal utformes. Så langt kan det registreres en gryende selvbevissthet som tilsier at en del av universitetene og høgskolene, i takt med økt aktivitet, ønsker å ha hand om alle tilbud med utspring i egne fagmiljø. I «Handlingsplan om organisering av etter- og videreutdanning ved Universitetet i Oslo», vedtatt 20.05.97 heter det bl.a. (15):

Fakultetene har ansvaret for å planlegge og budsjettere etter- og videreutdanning. Fakulteter og institutter i samarbeid har det faglige ansvaret for tilrettelegging, undervisning og eksamen. Dette innebærer at fakultetet eller underliggende institutt vil kunne ha egen kursadministrasjon der hvor etter- og videreutdanning utgjør en vesentlig del av virksomheten. Forøvrig skjer arbeidet i samarbeid med Studieavdelingen som i alle tilfeller skal holdes orientert.

Dersom det forventes at høgre utdanning skal bli langt mer aktiv innen feltet fleksibel utdanning, hvilke konsekvenser kan dette få for relasjonen til Folkeuniversitetet?

Et forhold som åpenbart vil bli drøftet er de vitenskapelig ansattes virksomhet som lærere på tilbud formidlet av Folkeuniversitetet. I dag opplever f.eks. høgre utdanning at man i liten eller ingen grad godskrives at mange av de faglige ansatte gjennom Folkeuniversitetet gir et viktig bidrag til norsk voksenopplæring. Selv om det med rette kan hevdes at dette er privat virksomhet som i liten eller ingen grad har noe med fagansvarlig institusjon å gjøre, pekes det på at det allikevel er **på grunn av** sin faglige tilknytning og sin faglige kompetanse at enkeltpersoner benyttes. Dessuten bidrar denne ordningen til at høgre utdanning usynliggjøres som aktør, selv om utdanningsinstitusjonene både har et godkjenningsansvar, et studieadministrativt ansvar og et eksamensansvar.

Økt aktivitet fra høgre utdanning tvinger også Folkeuniversitetet til drøftinger, vurderinger og analyser. Vil dette medføre at det blir mindre interessant , eller evt. ikke mulig, å gi tilbud på dette nivået i årene som kommer? Og dersom dette skjer, hvordan skal da Folkeuniversitetet satse?

At Folkeuniversitetet etter hvert befinner seg i en ny og mer konkurranseintensiv virkelighet aktualiseres gjennom etableringen en ny regional aktør, de regionale ressursentra i videregående

skole. Hva vil en slik situasjon medføre? Vil økt aktivitet fra flere aktører føre til at markedet blir større ved at man vil være i stand til å nå grupper som fram til i dag ikke har noen tilbud, eller vil det nå bli stadig flere som konkurrerer om et forholdsvis stabilt marked?

Dette arbeidet tar også sitt utgangspunkt i at forholdet mellom høgre utdanning og Folkeuniversitetet så langt ikke har vært tema for noen egen forskning og vurdering, noe som må sies å være et klart savn. Det har også ført til at samarbeidet fremstår som noe uklart og uryddig, ikke minst for dem som befinner seg innenfor universitets- og høgskolesektoren. Det er knapt noen leder, enten vi nå snakker om institutt, avdeling, fakultet eller sentralt nivå, som kan sies å ha full oversikt over aktivitet. Særlig gjelder dette for omfanget av de ansattes engasjement som undervisere og veiledere på tilbud i regi av andre.

Det viser seg også at vurderinger fra begge parter, i en del sammenhenger, mer bygger på antagelser og personlige erfaringer enn omfattende og grundige analyser. Det er altså behov for at en fremtidig dialog og et evt. fremtidig samarbeid baserer seg på en felles innsikt i hverandres virksomhet, ikke på antagelser, myter og til dels «konkurransbilder».

Avslutningsvis skal det også pekes på at studieforbundene og opplysningsorganisasjonenes virksomhet, mer allment, i forbausende liten grad synes å ha vært underlagt forskning og vurdering. Dette til tross for at de i flere mannsaldre har satt sitt preg på norsk kompetanseutvikling. Om denne antagelsen er riktig er den bekymringsfull. Få områder innen utdanning er så omgitt av positivt ladet retorikk som opplysningsorganisasjonens virksomhet. Men samtidig kan det se ut som få andre områder innen utdanning har vært så skjermet for vurdering, forskning og kritisk analyse. I verste fall står vi ikke overfor noe paradoks, men overfor en situasjon hvor den positive retorikken bare lar seg fremme så lenge virksomheten er «lukket». I en ny tid med krav til ny kompetanse kan et manglende åpent og kritisk blikk på seg selv bli skjebnesvangert.

I et slikt perspektiv er det etter min vurdering, fortjenstfullt at Folkeuniversitetets øverste ledelse har støttet opp under, og bidratt til, denne kartleggingsundersøkelsen. Desto mer bekymringsfullt er det derimot at så mange har unnlatt å svare.

Dette bringer oss over til spørsmål om kartleggingsstrategi, metode og svarprosent.

2. Strategi, metode og svarprosent

Mangelen på tidligere undersøkelser gjør at man så og si står på bar bakke i spørsmålet om forholdet mellom høgre utdanning og Folkeuniversitetet, også når det gjelder faktisk informasjon. Tilgjengelig utdanningsstatistikk gir bare begrenset hjelp. Statistikk for høgre utdanning har for eksempel ingen kategorier som angir studenter som følger studier formidlet av Folkeuniversitetet.

Voksenopplæringsstatistikken gir oversikter over aktivitet for studier på høgre nivå, men er upresis fordi den opererer med deltakere og ikke personer (se kap. 6).

For å få et mer konkret bilde av høgre utdanning, formidlet via Folkeuniversitetet, ble det derfor i samarbeid og samråd med Folkeuniversitetets sentrale ledelse vedtatt å gjøre en skriftlig kartleggingsundersøkelse. Det ble utarbeidet en postenquete som bestod av to hovedeler. I del I ble det stilt en del spørsmål om behovet for høgre utdanning over tid og om samarbeid og samarbeidsrelasjonene. Del II var et kartleggingskjema hvor det ble bedt om forholdsvis detaljerte oversikter over universitets- og høgskoletilbudene for høst-96 og vår-97. Det ble både bedt om tilbudets navn, vektallsomfang, antall semester hvert tilbud gikk over, hvem som stod som faglig institusjon, studenttall, hvor lærerkreftene kom fra og studieavgift (se vedlegg).

Kartleggings skjemaet ble sendt ut i mai 1997. Det ble distribuert av Folkeuniversitetet sentralt og ble ledsaget av et brev fra Folkeuniversitetets styreleder og generalsekretær hvor man oppfordret til å svare på henvendelsen.

Iflg. Folkeuniversitetets sentrale ledelse ble det sendt ut omlag **80** kartleggings skjema, dvs til de av enhetene som hadde tilbud på høgre utdannings nivå. Til sammen har Folkeuniversitetet 180 enheter som er økonomisk og juridisk selvstendig (16).

Det ble returnert **27** svar. Til sammen representerer disse svarene tilbud på 44 steder i Norge, dvs. 47.8% av stedene som planla å gi høgre utdanning for dette studieåret (I katalogen oppgis det planlagte tilbud ved 92 enheter). Når antall steder overstiger antall svar, har det sammenheng med at områdekantorene i en del tilfeller har ansvar for alle tilbud i et fylke eller en region (f.eks. Buskerud/Vestfold, Agder, Østfold). Til sammen har Folkeuniversitetet 16 områdekantor.

Om vi sammenligner *antall planlagte tilbud* for de 27 enhetene som har svart sammenlignet med det *totale antall planlagte tilbud* for studieåret 1996/97, fremkommer det at svarene utgjør 56 %, dvs. noe over halvparten av alle tilbud som Folkeuniversitetet planla å gi for dette studieåret.

Det er vanskelig å kunne gi noen entydig konklusjon på svarenes representativitet sett i forhold til antall fag, fagkategorier, studentantall og vurderinger av samarbeidet bl.a. fordi det i denne undersøkelsen ikke er mulig å avklare alle avvik mellom planlagte tilbud og gjennomførte tilbud (se under). Man må dessuten ta i betraktning at **selvseleksjonen**(17) når det gjelder svar kan ha ført til en svekket representativitet. Det er f.eks. ikke unaturlig å tenke seg at det er de som er mest positive til samarbeid, eller som ønsker mer samarbeid, som også er de som svarer (se også kap.10).

Den eneste form for representativitet som er mulig å undersøke er representativitet i forhold til antall planlagte tilbud på universitets- og høgskolenivå slik det fremgår av tab. 1.1.

Tab. 1.1. *Det relative forhold mellom avdelingsstørrelsen (def. som antall planlagte tilbud på høgre nivå) for alle avdelinger og for avdelinger som har svart på kartleggingsundersøkelsen*

		l	d	ller mer	
nheter					
m har svart					

Tab. 1.1 viser at svarene på kartleggingsundersøkelsen må sies å være representativ ut fra variabelen ”antall planlagte tilbud gitt på hvert sted.” Avdelinger med få tilbud er litt underrepresentert, avdelinger med 6-10 tilbud er noe overrepresentert, mens de største avdelingene, relativt sett, er godt representert

Om vi ser på svarene i forhold til geografisk representativitet fremgår det at det er skjevheter i materialet. Under er det gitt kommentarer til hvert område:

Finnmark: Her er svarene avgitt av områdekantoret og må slik sett sies å gi et totalbilde av situasjonen i fylket.

Troms: Tre av fem avdelinger har svart. En avdeling er ny i forhold til katalogen. De to andre (Tromsø og Bardu/Målselv) er blant de største avdelingene i fylket og representerer både by og land.

Nordland: Fire avdelinger har svart, herav tre byer. Den største avdelingen, Vesterålen, har ikke svart.

Nord-Trøndelag: Også her er svaret avgitt av områdekantoret og skal således være dekkende for aktiviteten i fylket.

Sør-Trøndelag: I katalogen står to avdelinger i fylket oppført med tilbud på høgre utdannings nivå.

Den største av disse to har svart.

Møre og Romsdal: Ingen svar fra denne regionen.

Sogn og Fjordane: Ingen svar fra denne regionen.

Hordaland: Svar fra 3 avdelinger i fylket, men ikke fra Bergen som er størst.

Rogaland: Svar fra alle som er oppført i katalogen. Ett av svarene er fra områdekontoret, men synes bare å gjelde Stavanger by.

Agder: Svaret fra områdekontoret dekker alle tilbud.

Telemark: Ett svar fra en liten avdeling. Porsgrunn og Skien ikke med.

Buskerud/Vestfold: Svar fra områdekontoret. Dekker flertallet av tilbud i regionen. I tillegg har en avdeling avgitt eget svar.

Oppland: Både svar fra områdekontoret og fra en avdeling.

Hedmark: Svar fra den største avdelingen når det gjelder høgre utdanning.

Oslo: Ikke svart.

Akershus/Østfold: Svar fra en av de større avdelingene.

Vurdert ut fra hvert enkelt fylke viser oversikten over at det først og fremst er to av Vestlandsfylkene og tre av Østlandsfylkene som er underrepresentert i kartleggingen.

Tidlig høsten 1997 ble det, i samråd med Folkeuniversitetets ledelse, vurdert å sende ut en purring til de avdelinger og områdekontor som ikke hadde svart. Etter en gjennomgang av samtlige svar kom man til at det ikke var nødvendig siden representativiteten når det gjaldt størrelse (se over) syntes å være godt ivaretatt. Fra Folkeuniversitetets siden var man dessuten noe tvilende til hvor stor gevinst en purring ville gi. Det ble derfor vedtatt at man ikke skulle sende ut spørreskjemaet på nytt.

Når svarprosenten ikke har blitt større kan det selvfølgelig henge sammen med flere forhold:

- Man hadde ikke tid til å fylle ut skjemaet, spesielt gjelder dette for skjemaets del II.
- En annen mulig forklaring kan være at svarprosenten er lav fordi man ikke vil «avsløre» sider ved virksomheten som kan ha betydning for en nåværende og fremtidig konkurransesituasjon. Om denne forklaringen har noe for seg, er de manglende svar i seg selv en interessant observasjon og sier noe om hvordan forholdet mellom en del av Folkeuniversitetets avdelinger og høgre utdanning vurderes i dag.
- En tredje forklaring kan være knyttet til undertegnede som person, Jeg har, også i artikkels form, har uttrykt en viss skepsis til Folkeuniversitetet som «gratispassasjer» i høgre utdanning(18). Noen vil muligens i protest, for å markere uenighet eller fordi man var usikker på, hvordan evt. informasjon vil bli brukt, la være å svare. Dette til tross for at undersøkelsen ble støttet av Folkeuniversitetets ledelse.
- En fjerde mulighet kan være at den lave svarprosenten er en indirekte kritikk av Folkeuniversitetets sentrale ledelse eller mistro til Folkeuniversitetets sentrale ledd.

De resultatene som her presenteres kan derfor ikke lese som ”den faktiske og representative situasjonen for Folkeuniversitet samlet når det gjelder studieringer på høgre nivå for studieåret 1996/97”. Tallene sier i første rekke noe om aktiviteten ved de 27 enhetene som har svart, men det antas at de hovedtendenser som fremstår også sier noe om aktiviteten mer allment. Denne rapporten kan derfor sies å fremstå som et noe utvidet casestudium. Dessuten kan den, gjennom de tall og perspektiv som presenteres, betraktes som en forstudie, dvs. som grunnlag for mer omfattende forsknings - og vurderingsarbeid.

Selv om Folkeuniversitetet utad fremstår som en homogen organisasjon, er dets indre liv og daglige aktivitet preget av mange og ulike løsninger, vurderinger og perspektiv. I en forholdsvis løst koblet nettverksorganisasjon er dette mer regelen enn unntaket. Organisasjonen synes på mange måter å bestå av en rekke frittstående enheter med stor manøvreringsmulighet og med ulike rammevilkår. For en utenforstående er det derfor en forholdsvis komplisert affære å sette seg inn i alle ordninger og systemer som eksisterer på regionalt og lokalt nivå. Og manglende detaljert innsikt gjør også at forklaringer knyttet til noen av de resultat som fremkommer må bli forholdsvis generelle. Analysene representerer derfor først og fremst et eksternt blick på Folkeuniversitetets virksomhet og en synliggjøring av sider ved virksomheten.

Et eksempel på denne mangfoldigheten finner vi når det gjelder ansvaret for høgre utdanning. I noen sammenhenger, f.eks. Buskerud/Vestfold, er det gjort en klar avtale om at det er områdekontoret som skal ha ansvar for alle tilbud på høgre utdanningsnivå. I Nord-Trøndelag finnes det ingen slik avtale, men i praksis fungerer det på samme måte. For andre områder/fylker eksisterer det ingen slik avtale og avdelingskontorene står fritt til å arrangere slike tilbud.

3. Antall tilbud

3.1. Planlagte tilbud

I årsmeldingen for 1995 oppgis det at Folkeuniversitetet gav tilbud til mer enn 140 000 personer og at man hadde en omsetning på ca. 350 millioner kroner. Når det gjaldt utdanningstilbud på høgre nivå med eksamen oppgav man i samme melding at 12% av kursene var på dette nivået (19).

For studieåret 1996/97 fremgår det av Folkeuniversitetets nasjonale katalog over universitets- og høgskoletilbud at det til sammen ble **planlagt** 591 kompetansegivende tilbud på høgre utdanningsnivå for studieåret 1996/97(20). Om vi ser på de områder som gir mer enn 50 tilbud finner vi følgende fordeling:

1. Akershus /Østfold hadde planlagt 90 tilbud med flest tilbud lagt til Bærum (24 tilbud). Om tilbudene splittes opp på de to fylkene viser det seg at 32 planlagte tilbud var knyttet til Østfold og 58 til Akershus.
2. I Nordland var det planlagt 73 tilbud. Avdelingen i Vesterålen (Sortland) var den mest aktive med 22 planlagte tilbud.
3. Buskerud/Vestfold - regionen hadde planlagt 73 tilbud. Splittes Buskerud/Vestfold opp på enkeltfylker viser det seg at det for Buskerud var planlagt 42 tilbud (hvorav 31 i Drammen), mens tallet for Vestfold var 31.
4. Møre og Romsdal planla å tilby 53 utdanninger med Ålesund som den største enkeltavdeling (18 tilbud).

Ellers varierte planlagte tilbud fylkesvis fra 12 i Finnmark til 35 i Rogaland.

Til sammen står de fire mest aktive områdene for omlag 50 % av Folkeuniversitetets planlagte virksomhet på høgre nivå. Ellers er de planlagte tilbudene godt spredt ut over det ganske land og det planlagte aktivitetsnivå er, naturlig nok, varierende i forhold til befolkningsgrunnlag, befolkningens utdanningsnivå, topografi, nærhet til høgre utdanningsinstitusjoner og utdanningsinstitusjonenes fagtilbud. Når et fylke som Nordland er blant de mest aktive (sett i forhold til de andre områdene og i forhold til folketall), sier det bl.a. noe om et langstrakt fylke som det ikke alltid er like lett å ta seg fram i. Høgre utdanningsinstitusjoner er plassert h.h.vis nord, midt og sør i fylket, men det er allikevel vanskelig for mange å følge utdanning ved disse institusjonene uten å måtte flytte dit. Og

det er ikke bare reiseavstand som er avgjørende, vel så viktig er reisemåte. Dessuten er det slik at nærmeste utdanningsinstitusjon ikke nødvendigvis har de fag man er på jakt etter. F.eks. er Høgskolen i Nesna en lærerutdanningsinstitusjon, mens Høgskolen i Narvik først og fremst er en teknisk høgskole. Når en person i Mosjøen ønsker å studere kunsthistorie, og helst vil gjøre det uten å måtte dra fra stedet, sier det seg selv at den regionale kunnskapsmegler må henvende seg til utdanningsinstitusjoner utenfor fylket. I dette tilfellet ville Universitetet i Bergen være en naturlig samarbeidspartner.

At livssituasjon, og dermed tidsdisponering, er like avgjørende som fysisk avstand til nærmeste utdanningsinstitusjon illustreres bl.a. godt gjennom den planlagte aktiviteten i byer som Drammen, Oslo, Trondheim, Tromsø, Bergen og Stavanger. Til tross for at det på disse stedene befinner seg opptil flere høgre utdanningsinstitusjoner, eller det er kort vei til studiestedet (som i Drammens tilfelle), er det allikevel behov for spesielt tilrettelagte tilbud som tilbys på en tid, og i et tempo, som passer voksne med mange og daglige forpliktelser i forhold til jobb, fritid og familie.

Av katalogen fremgår det at Folkeuniversitetet i Oslo planla å tilby 29 tilbud noe som er lite sett i forhold til folketall, men som allikevel må sies å være forholdsvis omfattende sett i forhold til den bredde i fagtilbud og andre kunnskapsmeglere som finnes i dette området. I Bergen ble det planlagt 17 utdanninger, i Trondheim 11 og i Tromsø 9. Det viser seg også at disse byene har flere tilbud enn noen av de andre stedene i sine respektive fylker. Det samme er tilfelle for Kristiansand i Vest-Agder og Stavanger i Rogaland.

Folkeuniversitetets rolle på dette området kan benevnes som den *tilretteleggende funksjon*. Selv om tilbudet finnes i nærheten kan man via Folkeuniversitetet få lagt til rette tilbud på en slik måte at flere kan følge det.

At Folkeuniversitetet til dels planlegger, og gir, mange tilbud i de store byene peker også på Folkeuniversitetets *faglig supplerende funksjon*, dvs. de supplerer et sted eller et område med tilbud som utdanningsinstitusjonene i området ikke kan tilby. Det klareste eksempel på dette er jusutdanningen ved Folkeuniversitetet i Trondheim.

Man kan også peke på en tredje funksjon, nemlig *den utviklende funksjon*. I det ligger at Folkeuniversitetet, på bakgrunn av sin nære markedskontakt, bidrar til at nye fagtilbud utvikles ved utdanningsinstitusjonene og at disse helt eller delvis formidles via Folkeuniversitetets avdelinger. Et eksempel på dette er den avtale Folkeuniversitetet i 1995 inngikk med Landslaget for regnskapskonsulenter og Høgskolen i Nord-Trøndelag om utvikling av kompetansegivende utdanning av regnskapsførere som ønsket autorisasjon.

3.2. Gjennomførte tilbud

Oversikten i Folkeuniversitetets katalog gir imidlertid ikke det korrekte eller reelle bildet av aktivitetsnivå. Mange av de opprinnelige tilbudene ble ikke gitt og i etterkant kom det til nye og andre tilbud. Når det gjelder reduksjon i tilbud er nok den mest sannsynlige årsaken at studentgrunnet har vært for lavt til å sette tilbudet i gang. En mulig, men langt mindre hyppig årsak, kan være at man ikke har klart å finne frem til fagansvarlige institusjoner og/eller til fagpersonale som kan påta seg undervisnings- og veiledningsoppgaver. Når det gjelder økning og/eller endring i fagporteføljen skyldes nok dette først og fremst at man må omprioritere/utvide fordi det dukker opp nye og andre behov underveis. Et eksempel på dette er f.eks. at læreres behov for videreutdanningstilbud knyttet til R-97 plutselig skapte behov for tilbud innen 6-10 års pedagogikk.

For å få et bilde av forholdet mellom ambisjonsnivå og konkret gjennomføring er det, for de 27 enhetene som svarte, foretatt en sammenligning mellom de tilbud man planla og de tilbud man faktisk

gjennomførte for studieåret 1996/97. I katalogen representerte disse 27 enhetene tilsammen **303** tilbud. I mai/juni 1997 opplyste enhetene at **231** tilbud (21) var gitt for studieåret h-96/v-97, dvs. **3/4** (76.2%) **av tilbudene**. Naturlig nok finner vi store variasjoner mellom enhetene når det gjelder det reelle tilbudet. 8 av enhetene har gitt flere tilbud enn planlagt, 4 har gitt det antall som var planlagt (22), mens de 15 andre har hatt reduksjon. Størst tallmessig endring i positiv retning finner man hos en enhet som har økt tilbudet fra 30 - 38 tilbud. Størst negativ tallmessig endring finner vi hos en enhet som gikk ned med 22 tilbud. For noens vedkommende ble resultatet til slutt at man ikke var i stand til å gi noen tilbud, mens noen få nye enheter (i forhold til katalogen) «dukkes opp» med et mindre antall tilbud.

Om man antar (med de forbehold som er avgitt i kap. 2) at svarene fra de 27 enhetene er noenlunde representative, vil man for Folkeuniversitetets samlede tilbud på universitets- og høghskolenivå finne at det for studieåret 1996/97 til sammen ble tilbudt **450** tilbud.

Det er all grunn til å konkludere med at en gjennomføringsprosent på 75% av planlagt aktivitet er et godt resultat. Utdanningsmarkedet er ikke noe enkelt eller entydig marked bl.a. vet vi, i hvert fall av smertelig erfaring, at det ofte er langt mellom det potensielle studenter sier de kan tenke seg å være med på og det de faktisk går i gang med. Sett i et slikt perspektiv viser disse tallene at Folkeuniversitetet, med sin nærhet til brukerne, har stor «treffsikkerhet» når det gjelder tilbud.

Men samtidig bør ambisjonen hele tiden være å øke treffsikkerheten. I et slikt perspektiv blir det viktig for Folkeuniversitetets avdelinger å stille spørsmål ved hvordan man i enda større grad, og til enhver tid, kan fange opp aktuelle strømninger og behov. I en nær framtid, hvor man ser for seg at konkurransen i utdanningsmarkedet skjerpes ved at det stadig kommer til nye aktører (jf.kap.10), blir dette et viktig strategisk spørsmål. En naturlig konklusjon vil selvfølgelig være at man må/bør finne fram til ordninger og rutiner som skaper bedre samhandling med det omkringliggende samfunn. Dette kan f.eks. innebære at Folkeuniversitetets avdelinger ikke bare registrerer aktuelle behov, men også mer aktivt deltar i kartlegging og identifisering av behov. Man kan altså utvide sitt rollereportoir ved å bygge opp en ekspertise innen kompetansekartlegging. En slik kompetanse er ikke bare aktuell som grunnlag for å gi tilbud, den kan også bli en konsulenttjeneste som Folkeuniversitetet kan gjøre til et eget forretningsområde.

«75- prosent- resultatet » viser også at Folkeuniversitetets avdelinger legger ned mye arbeid i planlegging og organisering av utdanningstilbud som til slutt allikevel ikke kommer i gang. Dette arbeidet kan karakteriseres som «det usynlige arbeidet», dvs. et arbeid som gir lite uttelling i form av inntekter og/eller synliggjøring av Folkeuniversitetets virksomhet, men som allikevel er både nødvendig og viktig.

4. Fagprofil

Hvilke fag og fagkombinasjoner er det så som formidles via Folkeuniversitetet?

På bakgrunn av de enhetene som svarte på undersøkelsen er det i tab. 4.1 satt opp en oversikt over fagtilbudet studieåret 1996/97. Fagene er kategorisert i 9 fagområder og etter vektallsomfang. Til sammen utgjør dette 231 tilbud.

4.1. Fagområder

Tabellen viser at det er tre fagområder som spesielt er fremtredende, ex.phil (som i noen tilfeller også inkluderer det nyetablerte ex.fac.), lærerutdanningsfag og økonomisk/administrative fag. Til sammen utgjør disse faggruppene over halvparten (54.4%) av det samlede fagtilbudet. Om vi

sammenligner denne fagprofilen med SOFF-kartleggingen fra 1990/91, som i all hovedsak bare omhandler kompetansegivende videreutdanningstilbud gitt av høgre utdanning selv, finner man stor grad av samsvar når det gjelder fagtyper/-kategorier. Også her var lærerutdanningsfag og øk/adm.- fag dominerende(23).

Dette sammenfallet, både over tid og mellom Folkeuniversitetet og de høgre utdanningsinstitusjonene, gir grunnlag for refleksjoner.

Selv om man tar i betraktning de endringer som over tid som kan foregå innenfor fagkategorier som rommer flere enkeltfag, som f.eks. kategoriene lærerutdanningsfag og økonomisk/administrative fag(se under), indikerer samsvaret mellom de to kartleggingsundersøkelsene at det ikke har foregått dramatiske endringer i etter- og videreutdanningsbehovet i løpet av første del av 90-årene. Både på etterspørsel- og tilbudssiden hersker det forholdsvis stor stabilitet når det gjelder fag og målgrupper. Dette indikerer at raske og markerte endringer i kompetansemarkedet tar tid. Stabiliteten tilsier også at behovet for visse typer kompetanse er så stort at aktørene ikke konkurrerer med hverandre, men utfyller hverandre. I dette ligger at Folkeuniversitetet fanger opp andre studentgrupper enn det universitet- og høgskoler gjør gjennom sine tilbud.

Stabiliteten i fag tilsier også at hverken de høgre utdanningsinstitusjonene eller Folkeuniversitetets enheter fremstår som nyskapere og innovatører innen voksenopplæringsfeltet. Det er det trygge og anerkjente det satses på, dvs. det man vet gir tilstrekkelig rekruttering og som også gir økonomisk grunnlag. Med andre ord er tilbudene primært markedsstyrt.

Tab. 4.1 Fag tilbudt via Folkeuniversitetet fordelt på fagkategorier og vekttallsomfang

	10VT					
kunst						

	10VT					

I den over nevnte SOFF- kartleggingen fra 1991 viste det seg bl.a. at ex. phil. i liten grad var et tilbud utdanningsinstitusjonene selv ga som fleksibelt tilbud. Dette har en sin naturlige forklaring i at Folkeuniversitetet mer eller mindre har skaffet seg ”monopol” på denne utdanningen over hele landet. For mange er det vel nettopp forberedende prøver man forbinder med Folkeuniversitetets virksomhet innen høgre utdanning. Tallene i tab. 4.1 bekrefter dette.

At lærerutdanningsfag her kommer ut som en av de største kategoriene bekrefter andre kartlegginger som viser at lærere som målgruppe har et bredt tilbud av etter- og videreutdanningstilbud og at lærerne som yrkesgruppe synes å være privilegerte sett i forhold til andre (semi-)profesjonsgrupper(24) det er naturlig å sammenligne seg med.

Kategorien «lærerutdanning» består i hovedsak av fag som spesialpedagogikk, sosialpedagogikk, fritidspedagogikk og 6-10 års pedagogikk. De to førstnevnte fagene er fagområder som over lengre tid har vært så populære blant lærerne at utdanningsinstitusjonene ikke klarer å dekke dette gjennom sine egne tilbud. 6-10 års pedagogikk for lærere et fagområde som ikke var aktuelt på begynnelsen av dette tiåret, mens det nå er ett av de mest populære fag som tilbys lærere via Folkeuniversitetet. Antageligvis er lærerutdanningskategorien større en det tallene gir uttrykk for, fordi mange, mer allmenne, fag også har lærere som sin primære målgruppe. Et eksempel på dette er tilbud innen tegning, form og farge og drama, her registrert under ”praktisk- estetiske fag”.

Den største enkeltgruppen av fag er imidlertid de økonomisk/administrative fag. Det tilbys både mindre moduler innen bedriftsøkonomi, markedsføring og lignende, samt større 20 vt. tilbud som Autorisasjonskurs for regnskapsførere, Bedriftsøkonomi og Høgskolekandidatstudiet.

Innen personalutvikling og ledelse er det særlig ett tilbud fra Høgskolen i Lillehammer/NKS, «Personalutvikling og ledelse», som går igjen.

Innen samfunnsvitenskap er det psykologi som tilbys flest steder, men også pedagogikk, statsvitenskap, antropologi og sosiologi er med.

For juridiske fag er det i hovedsak 1. avdeling jus og rettsvitenskap som gis. Når det gjelder 10vt. – tilbudene innen dette området omfatter dette først og fremst tilbudene «Privatlivets jus» og «Yrkeslivets jus» som er utviklet gjennom et samarbeid mellom NKS, Folkeuniversitetet, NRK og Universitetet i Oslo. Folkeuniversitetet i Trondheim i en særstilling når det gjelder juridicum ved at de gir tilbud på alle nivå. I Folkeuniversitetets 50-års jubileumsbok sier Trondheimsavdelingen at de juridiske studier i Trondheim utgjør en hjørnestein i FU Trondheims virksomhet. Dette studietilbudet har vært formidlet av FU Trondheim siden 1971. I løpet av denne tida har det skjedd en til dels radikal endring i studentmassen. Ved oppstart var 90 % av studentene i jobb, i dag er 90 % heltidsstudenter (25).

For fagområdet språk, litteratur og kunst er det kunsthistorie 20vt, gitt fra Universitetet i Bergen, som er hovedtilbudet. Dette tilbudet gis over hele landet. Kunsthistorie har over flere år vært et populært tilbud fra Folkeuniversitetet. Det har bl.a. medført at Folkeuniversitetet har etablert et formelt samarbeid med universitetet ved at man over flere år har dekket 70% av lønnen til en såkalt reiselektorstilling knyttet til instituttet. Av kartleggingen fremgår det at også andre ansatte ved

Universitetet i Bergen er involvert i undervisnings og veiledningsoppgaver innen dette faget. For å kompensere for dette er reiselektoren også benyttet i ordinær undervisning ved institusjonen. Dette samarbeidet går nå mot slutten, først og fremst fordi etterspørselen etter tilbudet har vært synkende og at det nå utvikles et fjernundervisningstilbud i Kunsthistorie(26).

Samarbeidet om Kunsthistorie er en interessant kobling mellom utdanningsleverandør og kunnskapsmegler. Dette er muligens en samarbeidsform som bør videreutvikles dersom Folkeuniversitetet ønsker å holde fast ved sitt engasjement i høgre utdanning. Gjennom en slik relasjon høster begge parter nytte av samarbeidet. Folkeuniversitetet er sikret tilbud til flere av sine avdelinger, fagmiljøet ved Universitetet i Bergen er sikret en ekstra faglig ressurs. Forhåpentligvis fører kontakten med Folkeuniversitetet til at fagmiljøet også innhenter en del nyttige erfaringer som kan komme de interne fagtilbud til gode.

Oversikten viser også (indirekte) at sentrale og viktige fagområder, f.eks. realfagene, så og si er fraværende på høgre utdannings nivå. Av de 231 tilbudene som er registrert finner man to tilbud; ett i MA-100 og ett i geologi grunnfag. Også IT- fagene er så og si fraværende (to tilbud er registrert) hos Folkeuniversitetet, noe som nok skyldes at man for dette fagområdet er mer opptatt av å gi avgrensede brukerkurs enn å tilby informatikk o.l. på vektallsnivå.

4.2. Ideologi og/eller økonomi?

Mangelen på sentrale og viktige fag tilsier altså at en ren etterspørselorientert voksenopplæring vil «forsømme» viktige kompetanseområder sett i et samfunnspektiv. Skal dette endres er selve grunnforutsetningen en langt mer omfattende offentlig støtte, både til markedsføring, utvikling og gjennomføring. Selv hos de større avdelinger i Folkeuniversitetet finnes det en økonomisk smertegrense, dvs. en grense for hvor mange tilbud (om noen) med marginal interesse man kan tilby uten at det går ut over den samlede aktiviteten. Dermed tematiseres også en av de dilemma Folkeuniversitetet står i, og vil stå i, i årene framover. I hvilken grad må man , eller vil man, markedsrette sine tilbud, i hvilken grad ønsker man å supplere det rent markedsorienterte med fag som defineres som samfunnsmessig nyttig og nødvendig, men som har et lite studentpotensiale?

De tilbud på høgre nivå som formidles via Folkeuniversitetet synes i første rekke å fremme det man kan kalle en instrumentell, teknokratisk og avpolitisert kompetanse som primært har som mål å løse konkrete arbeidsoppgaver i arbeids- og yrkesliv. Noe spissformulert kan man si at fagene synliggjør at Folkeuniversitetet er mer kompetanse - enn kunnskapsorientert og at fagprofilen underbygger 90-årenes vektlegging på «kompetanse for konkurranse» (jf.kap.10). Sett i forhold til studieringer på høgre nivå er det naturlig å trekke den konklusjonen at i den grad Folkeuniversitetet har fremstått med noe ideologisk særpreget, er det i ferd med å forsvinne. Slik sett er Folkeuniversitetet i ferd med å bli lik mange andre utdanningstilbydere og -meglere.

En slik konklusjon reiser spørsmål både om Folkeuniversitetets arv, identitet og videreutvikling. Er det et mål i seg selv at Folkeuniversitetet skal være så fleksibel og tilpasningsdyktig som mulig, eller finnes det et idegrunnlag som skal og bør fungere som en rettesnor for virksomheten, også ved inngangen til det neste årtusen? J. Skjei peker i en artikkel i «Folkeuniversitetet 3/94" på noen dimensjoner ved Folkeuniversitetets ideologiske arv. Hans hovedbudskap er at organisasjonen bygger på noe mer, og annet, enn markedstilpassing. På den ene siden fremhever han det encyklopediske ideal som forutsetter en så stor bredde og mangartethet som mulig. På den annen side peker han på et filantropiske ideal hvor «de opplyste»(i dette tilfellet FUs avdelinger) definerer «hva våre stakkars bygde- og bysbarn har godt av å lære» (27). Med den historiske forankring Folkeuniversitetet har, må man anta at organisasjonen i stadig sterkere grad preges av de dilemma man står overfor i spørsmålet om mål og forankring. Hva skal være fremtidens grunnlag ideologi eller økonomi, «murstein eller katedral»(28)? Skjei uttrykker dette dilemma slik (29):

Men driver vi vårt arbeid ut fra ønsket om personlighetsdanning., livsopplysning, frigjøring, styrke demokratiet, styrke motkulturer - eller for å tjene penger for å overleve og dermed «tager hva man haver»?

.....

Vi skal være noe mer strømlinjeformet , og ikke minst drive en markedsføring i samsvar med de beste teorier. Jeg skulle ønske selvbildet også besto av sterkere element som f.eks. en vilje til å skape forutsetninger for motkvalifisering hos deltakeren for å bruke et uttrykk fra den danske pedagogen Knud Illeris

4.3. Vekttallsomfang

Ser man fagtilbudenes vekttallsomfang ser man at det er en noenlunde jevn fordeling mellom tilbud under 10vt, 10vt/halvårsheter og 20vt/grunnfag. De enkelte fagområder har noe ulik profil. Ex.phil/fac. er alle samlet under kategorien «under 10vt», men består av tilbud fra 5-10vt. De fleste juridiske fag, språk/kunsthøgskole og samfunnsfagene er på 20vt , noe som bl.a. indikerer at det er etablerte grunnfag som tilbys. For lærerutdanningsfagene er det 10vt tilbudene som dominerer. Dette bekrefter den videreutdanningstradisjonen lærere har hatt over flere år.

De økonomisk/administrative fagene har en forholdsvis jevn fordeling mellom tilbud under og over 10vt (dvs. opp til 20 vt. tilbud). De mange tilbud under 10 vt. synliggjør et fagområde som forholdsvis enkelt lar seg dele opp i mindre moduler og enheter.. Over grunnfagsnivå er det få tilbud, det er ikke registrert mer enn 8 tilbud. Disse 8 tilbudene gis av enheter som ligger i sentrale strøk/byer. Av informasjon gitt av sentrale aktører innen Folkeuniversitetet fremgår det da også at tilbud over grunnfags nivå /20vt. ikke kan sies å være noe satsingsområde.

En oversikt over utdanningsnivå for Folkeuniversitetets tilbud knyttet til Universitetet i Oslo er for øvrig gitt i kap. 6.

Av kartleggings skjemaene fremgår det at så og si alle tilbud går på halv fart, dvs. at et 10 vt. tilbud går over ett helt studieår. Her er jus i Trondheim et klart unntak.

Det kan også være av en viss interesse å sammenligne fagprofilen for eksamensrettede, høgre utdanningstilbud med Folkeuniversitetets totale fagprofil. I oversikten for 1995 viser det seg f.eks. at 52% av Folkeuniversitetets samlede fagportefølje er knyttet til språk og humanistiske/estetiske fag. Som det fremgår av tabellen over har dette langt mindre plass når det gjelder høgre utdanning. Bare 12% av de registrerte fag faller innenfor denne/disse kategorien. Det er også interessant å merke seg at mens teknisk/naturvitenskapelige fag utgjør 5 % av fagporteføljen totalt, er det så å si fraværende på høgre nivå. Økonomisk /administrative fag utgjør 12% av samlet fagportefølje for 1995, for høgre utdanning for studieåret etter utgjør dette 17.7% (30).

Konklusjonen er altså at fagprofilen på høgre utdannings nivå skiller seg en del fra Folkeuniversitetets samlede fagprofil og at Folkeuniversitetets samlede fagportefølje favner langt bredere enn de tilbud som gis som studieringer på høgre nivå.

5. Lærerkrefter

5.1. Lærernes tilknytning og faglige forankring

Siden Folkeuniversitetet ikke er en utdanningsinstitusjon er enhetene, for alle sine tilbud og uansett nivå og omfang, avhengig av å hente inn relevante lærerkrefter. Ut over de generelle samarbeidsavtaler har ingen, det såvidt vites, formelle avtaler mellom Folkeuniversitetets enheter og utdanningsinstitusjonene om bruk av lærerkrefter og/eller prosedyrer for rekruttering av lærerkrefter. Avtalene gjøres mellom Folkeuniversitetet og vitenskapelige ansatte (og andre) på timebasis og som privatpersoner. Dermed er man også, for de tilbud som tilbys innen høgre utdanning, for en stor del avhengig av velvilligheten til ansatte på universitet- og høgskolenivå. Samtidig er det en lang og god tradisjon for at man i tillegg til vitenskapelig personale tar i bruk mer lokale lærekrefter, f.eks. lærere som er tilsatt på videregående skoles nivå og/eller personer med relevant utdanning og yrkesmessig bakgrunn.

I denne kartleggingsundersøkelsen er det totalt registrert 725 lærere som underviser på Folkeuniversitetenes tilbud. Tabell 5.1 viser at omlag 2/3 av lærerne er ansatt i høgre utdanning, enten ved fagansvarlig institusjon eller andre institusjoner (av oversiktene kan man ikke avgjøre om en lærer har tilhørighet til fagansvarlig institusjon eller ikke). De juridiske fag skiller seg ut ved å være det eneste faget hvor flertallet av de som underviser er eksterne, dvs. de er ikke ansatt i høgre utdanning. Det framgår ellers at det er variasjoner mellom fagene når det gjelder forholdet mellom ansatte og ikke-ansatte i høgre utdanning. For fagområder som personalutvikling /ledelse og såkalte «andre fag» er det forholdsvis jevn fordeling. Det er også interessant å registrere at det er et forholdsvis stort antall lærere innenfor lærerutdanningsfagene som har sin tilknytning *utenfor* universitet og høgskoler (96 av 260). Den klareste forskjellen, og da med dominans av ansatte i høgre utdanning, finner vi for fagområdet språk/kunsthistorie/litteratur. Her er det bare 8 % av de registrerte lærerne som har ikke sin tilhørighet i høgre utdanning.

Det er vanskelig å gi noen entydig/enkel forklaring på ulikhetene mellom fagene når det gjelder lærerkreftenes forankring.

Den mest naturlige forklaringen på hvorfor man henter inn eksterne lærerkrefter er at det er vanskelig for enhetene å få tak tilstrekkelig antall vitenskapelige ansatte. Dette kan for eksempel være hovedforklaringen når 17 av 23 lærere ikke er tilknyttet høgre utdanning.

En annen forklaring, som naturlig nok henger nært sammen med det som er sagt over, er at det innenfor noen områder er desto lettere å finne lærere som både er utenfor academia, som samtidig er nært studiestedet og som universitet og høgskoler er villige til å godkjenne som faglærere. Ved å rekruttere slike fagpersoner slår Folkeuniversitetets avdelinger flere fluer i et smekk; man trenger ikke legge ned overdrevent mye arbeid i rekruttering, man er sikret at tilbudet kommer i gang og man sparer (i hvert fall) reise- og oppholdsutgifter.

En tredje forklaring kan være at man innen spesielle fagområder, som f.eks. profesjonsutdanningene og de mer yrkesrettede tilbudene legger vekt på studiets praktiske vinkling gjennom å rekruttere fagpersoner utenfor universitet og høgskoler. En slik antagelse styrkes ved at slike fagområder, som f.eks. personalutvikling og ledelse, juridiske fag og lærerutdanningsfag, har forholdsvis mange lærere med ekstern forankring.

Tab. 5.1 Lærerkrefter på Folkeuniversitetenes tilbud, fordelt etter tilhørighet til høgre utdanning

	TILBUD	I HØGRE	SATT I UTD.		

	TILBUD	I HØGRE	SATT I JTD.		f
c					
is					
.					
a					

Et fjerde forhold som kan trekkes inn, men som materialet ikke gir noen entydig bekreftelse på, er at variasjon i bruk av lærerkrefter ikke bare er knyttet til faget, men til geografisk avstand mellom fagansvarlig institusjon og Folkeuniversitetets avdelinger. Jo lengre avstand, jo lettere, billigere og praktisk er det å rekruttere andre lærerkrefter.

På bakgrunn av kartleggingen synes den sikreste konklusjonen å være at de forhold som er nevnt over (og evt. andre) i kombinasjoner, mer enn hver for seg, er avgjørende for enhetenes rekruttering av lærerkrefter. Det synes dessuten som det er mer situasjonsbestemt enn strategisk bestemt hvilken rekrutteringsprofil man har for et studietilbud og/eller en fagportefølje. Av den grunn finner man store forskjeller mellom enhetene, fra dem som bare rekrutterer lærere fra høgre utdanning til den større enheten hvor bare ¼ av lærerne var tilknyttet universitet og høgskoler.

Kartleggingsundersøkelsen indikerer også at de høgre utdanningsinstitusjonene/fagmiljøene ikke har noen klar strategi og/eller tenkning om bruk av egne lærerkrefter på tilbud i regi av Folkeuniversitetet. Man finner forskjeller både innen samme institusjon og mellom utdanningsinstitusjonene.

Et eksempel på førstnevnte er situasjonen ved Universitetet i Oslo. Sammenligner man lærernes tilknytning for fagene psykologi grunnfag og ex. phil. i to Østlandsregioner finner man følgende:

I "region 1" er 1 av 17 lærere i ex. phil. ansatt i høgre utdanning, mens 1 av 11 lærere på psykologi grunnfag er det samme. I "region 2" er situasjonen helt motsatt. Her er alle fire som underviser på psykologi grunnfag og begge som underviser i ex. phil tilknyttet høgre utdanning.

Det er bare for fag utgått fra Universitetet i Tromsø at man ikke har benyttet seg av andre enn ansatte ved universitet og høyskoler. Siden Universitetet i Tromsø er representert med få tilbud i denne kartleggingen er vanskelig å si hvorvidt dette skyldes tilfeldigheter eller bevisst og entydig politikk fra fagmiljøenes side.

Etter all sannsynlighet er fagmiljøene svært velvillig overfor de kandidater Folkeuniversitetets avdelinger selv lanserer, dels fordi fagmiljøene ikke selv kan stille kompetente og/eller motiverte undervisere, dels fordi tilbudet ellers ikke kan gis, og dels fordi man ikke ønsker og/eller vil involvere seg i Folkeuniversitetets arbeid. Man stoler rett og slett på at Folkeuniversitetets representanter finner fram til gode lærerkrefter slik at godkjenningen i realiteten bare er sandpåstrøing. Ut fra et slikt perspektiv kan relasjonen mellom høgre utdanning og Folkeuniversitet karakteriseres som en tillitsrelasjon.

Oversikten i tab. 5.1 viser også at det gjennomsnittlige antall lærere innen hvert enkelt fagområde er svært ulikt. Ex. phil er det fagområdet som har minst lærertetthet med et snitt på 1.6 lærer pr. tilbud. På den annen side har lærerutdanningsfagene 8.1 lærere i snitt pr. tilbud, mens de praktiske/estetiske fagene har 6 og øk/adm fagene 5. Man finner dessuten store forskjeller mellom enhetene. Der noen har et gjennomsnitt på 3 lærere pr. tilbud har andre 7.7 eller 11.4.

Det vil selvfølgelig være flere årsaker til disse ulikhetene når det gjelder gjennomsnittlig antall lærere. I tråd med det som er sagt over, er den mest nærliggende årsak at det er vanskelig, for ikke å si umulig, å finne lærerkrefter som kan påta seg ansvar for store deler av et utdanningsforløp. Fagets omfang kan også være en forklarende faktor, jo flere lærere. En sammenligning mellom ex.phil/fac og lærerutdanningsfagene synes delvis å underbygge en slik forklaring. De aller fleste ex.phil. tilbudene er fra 5-7 vektall, mens lærerutdanningsfagene primært er på 10vt nivå.

En annen mulig forklaring er knyttet til antall studenter, jo flere studenter, jo flere lærere. Om man tester en slik antagelse ved å se nærmere på enkelttilbudene innen lærerutdanningsfagene finner man ingen støtte for dette. Det er til dels store variasjoner innen samme vektallstilbud. For 10 vt. tilbud finner vi et tilbud innen fritidspedagogikk med 76 studenter og 6 lærere og et tilbud innen sosialpedagogikk hvor det er 11 studenter og 15 lærere, det er altså flere lærere som underviser enn det er studenter. Gjennomgangen av lærerutdanningsstilbudene synes heller ikke å indikere at enkeltfag (f.eks. spesialpedagogikk eller sosialpedagogikk) er mer lærerintensiv enn andre pedagogiske fag.

5.2. Bruk av eksterne lærerkrefter - didaktisk utvikling eller faglig nivåsenkning?

Den fleksibiliteten som ligger i Folkeuniversitetets rekruttering av lærerkrefter på høgre nivå kan sies å være både en styrke og svakhet.

Blanding av vitenskapelig ansatte og praktikere må i utgangspunktet sies å utgjøre en spennende og konstruktiv kompetanse for voksne studenter som i mange tilfeller nettopp ønsker en utdanning i skjæringspunktet mellom teori og praksis. Dette legges det da også vekt på i innledningen til Folkeuniversitetets nasjonale oversikt over tilbud på universitets- og høyskolenivå for 1996/97(31):

Folkeuniversitetet har dyktige forelesere med bakgrunn fra universiteter og høyskoler, næringsliv og offentlig forvaltning. Som student hos oss får du gode muligheter til å knytte teoretisk kunnskap til din hverdag i yrkeslivet. Undervisning i små grupper sikrer god kontakt mellom forelesere og studenter og gir et godt læringsmiljø.

Kartleggingen har ingen kategorier som kan si noe om hvem de eksterne (dvs. de som ikke har tilhørighet til høgre utdanning) underviserne er, hvilket utdanningsnivå de har og hvilken

yrkesfunksjon de besitter. Men siden de fagansvarlige skal godkjennes, må man forutsette at underviserne i hvert fall har tilstrekkelig faglig nivå, spesielt når det gjelder etablerte fagområder. Formelt sett burde det f.eks. innebære at samtlige eksterne lærere har minimum hovedfag/embetseksamen, men slik er det nok ikke overalt.

For mange av Folkeuniversitetets avdelinger er det å kunne bruke lokale undervisningskrefter så og si en forutsetning for å få tilbudet i gang. Dessuten er det kostnadsbesparende, kanskje først og fremst når det gjelder reise og opphold. I tillegg kan en yrkesmessig, regional og/eller lokal forankring gi teorien den nødvendige konkrete referansen som skaper meningsfullhet og relevans for deltakerne.

To dilemma ved bruk av eksterne lærere skal her drøftes:

I det å være ekstern ligger at man hverken har sitt daglige virke ved fagansvarlig institusjon eller har den implisitte forståelse av utdanningstilbudets fagprofil og prioriteringer.

Selv om det til ethvert godkjent høgre utdanningstilbud finnes en studieplan, gjerne utformet i stikkordsform med evt. litteraturreferanser, er ofte det daglige undervisningstilbudet utmeislet og tilrettelagt gjennom lengre tids praktisk utprøving og utvikling. Denne forståelsen av undervisningens profil og prioriteringer kan ikke umiddelbart leses ut av studieplanen.

Et eksempel på forholdet mellom intern forståelse og ekstern undervisning kan hentes fra et desentralisert lærerutdanningstilbud. I dette tilbudet hadde skolehistorie og idehistorie forholdsvis liten plass selv om det var nevnt i studieplanen. På bakgrunn av flere års erfaring var man kommet til at man ikke ville prioritere undervisning innen disse feltene. I stedet ville man legge vekt på de praktisk-didaktiske tema. Når det gjaldt skolehistorie og idehistorie ble studentene henvist til å jobbe med denne delen av studiet gjennom pensumlitteraturen. I et eksternt opplegg (ikke i samarbeid med Folkeuniversitetet) måtte store deler av undervisningen gjennomføres av lokale lærerkrefter. Det viste seg at disse underviserne hadde sin interesse nettopp i skolehistorie /idehistorie. Disse delene ble dermed oppprioritert, og man forsvarte dette bl.a. med at også slike tema var relevant og viktig i en lærerutdanning. Fagansvarlig institusjon måtte akseptere en slik dreining fordi tilbudet ellers ikke lot seg realisere.

Utstrakt bruk av eksterne lærerkrefter, og da først og fremst lærere uten tilknytning til høgre utdanning, kan også gi tilbudene et B- stempel både faglig og pedagogisk. Ikke bare har disse lærerne en annen (og mindre omfattende) faglig forankring enn ansatte ved universitet- og høgskoler, men for dem som ikke til vanlig er lærere mangler man også den pedagogiske skoleringen. Dette gjør at man i liten grad, innenfor det enkelte studietilbud, er i stand til å ivareta det man kaller en voksenpedagogisk tilnærming til undervisningen. Manglende voksenpedagogisk kompetanse må imidlertid også sies å være et fellestrekk for de lærere som har sin tilknytning i høgre utdanning. Dette kompenseres noe gjennom den (forhåpentligvis) forskningsmessige ballast man har og gjennom de erfaringer man har med undervisning og veiledning av «ordinære studenter i alle aldre» ved institusjonen.

I flere sammenhenger, f.eks. I NOU 1988:28 (Hernes- utvalget) og NOU 1997:25 (Buer- utvalget) fremheves studieforbundenes pedagogiske kompetanse. I Hernes- utvalget heter det bl. a(32):

De har også en kompetanse i organisering og pedagogisk tilrettelegging av utdanning for voksne, som det ordinære utdanningssystem kan trekke veksler på. Lærerestedene kan i et nærmere samarbeid bidra med sin sterkere faglige kompetanse.

Sitatet fra Hernes - utvalget kan også sies å representere en nokså allmenn forståelse av arbeidsdelingen mellom fagansvarlige institusjoner og ulike typer kunnskapsmeglere, bl.a. studieforbund og frittstående fjernundervisningsinstitusjoner. Noen kan faget, andre kan

pedagogikken. Ikke minst i forhold til studieforbundene er det grunn til å hevde at en slik forståelse av kompetanse og arbeidsdeling er mer retorisk enn reell. Siden Folkeuniversitetet (og andre studieforbund) ikke disponerer egne lærerkrefter har de liten, om noen, mulighet til å bygge opp en voksenpedagogisk kompetanse. Det er kun de ansatte i Folkeuniversitetets egne enheter som kan opparbeide en slik kompetanse gjennom egen, kontinuerlig undervisning og/eller gjennom systematisk kompetanseutvikling. Man må imidlertid anta at disse i liten grad selv er involvert i undervisning eller direkte tilrettelegging av undervisningstilbud hvor andre underviser. Erfaringer fra NORNET-prosjektet (se kap. 10) viser f.eks. at ansatte ved de regionale ressursentra i videregående skole, som alle var/er lærere, hverken underviste eller prioriterte pedagogisk virksomhet i sitt arbeide.

Det er altså grunn til å stille seg kritisk til studieforbundenes selvforståelse (som også er andres forståelse) av seg selv som forvaltere av den voksenpedagogiske tradisjonen, i hvert fall om man går ut over «studiering som pedagogisk metode». Pedagogisk profil for det enkelte tilbud er «prisgitt» de lærere man til enhver tid engasjerer. Uten å ta for hardt i er hovedmengden av denne undervisningen neppe preget av en bevisst, voksenpedagogisk tilnærming. At en slik voksenpedagogisk tilnærming dessuten er en krevende utfordring fremgår bl.a. av G. Stølsens forskning omkring voksenopplæringslever i tre lokalsamfunn i Finnmark (33).

Folkeuniversitetet har i flere sammenhenger vært innom spørsmålet om pedagogisk kompetanse og kvalifisering. Allerede på 70-tallet ble dette spørsmålet utredet og det ble utformet en plan for utviklingen av den pedagogiske virksomheten (34). På 90-tallet har denne problemstillingen på nytt vært satt på dagsorden. Ikke minst har man sett kvalifisering av lærerne som en kvalitetssikring og et viktig konkurransefortrinn. I den sammenheng har Folkeuniversitetets sentrale ledelse vært i drøftinger med flere fagmiljø om modeller for voksenpedagogisk kompetanseheving.

Til tross for slike initiativ synes Nilsens undersøkelse fra 1975 fremdeles å ha stor gyldighet(35):

- De fleste lærerne hadde liten eller ingen kontakt med andre lærere innen Folkeuniversitetet
- De fleste hadde ikke fått opplæring i voksenpedagogikk
- Et flertall så manglende pedagogisk bakgrunn som det mest negative ved arbeidet
- Det mest positive var at de fikk arbeide med et fag de behersket

Samtidig kan det synes som om Folkeuniversitetet som sådan ikke har noen enhetlig tenkning omkring sin pedagogiske profil, til tross for sin forankring i folkeopplysning. Skjei peker bl.a. på at organisasjonen preges at et didaktisk tvisyn hvor man ønsker en kritisk humanistisk didaktikk, men fascineres av en teknisk og teknologisk tilnærming(36).

Bruk av lærere som ikke har tilknytning til de vitenskapelig miljø i etter- og videreutdanningssammenheng har i noen sammenhenger vært drøftet i høgre utdanning. Spørsmålet ble bl.a. tatt opp i SOFFs rapport "Studievilkår for fjernstudenter"». Her sies det i klartekst at det må stilles samme krav til dem som underviser for opplysningsorganisasjonene som for dem som underviser på de ordinære høgre utdanningstilbud, dvs. at undervisningen skal være forskningsbasert (37).

Det kan (i hvert fall) angis to grunner til dette forslaget. På den ene siden ville man på denne måten sikre at fleksible undervisningstilbud holdt samme faglige nivå og kvalitet som de ordinære utdanningstilbudene. På den annen side så man helt klart at dersom fagmiljøene selv ble mer liberal med hensyn til hvem som kunne undervise på universitet- og høgskolenivå, jo mindre kraft og betydning fikk de vitenskapeliges argument om nødvendigheten av forskningsbasert undervisning. En for liberal holdning kunne således bidra til å rive beina under det som alle har fremhevet som høgre utdannings særtrekk når det gjelder undervisning og veiledning (38).

I spørsmålet om rekrutteringsgrunnlaget for undervisning på studieringer på høgre nivå ligger det en rekke utfordringer såvel for høgre utdanning som for Folkeuniversitetet. Disse utfordringene er først og fremst knyttet til kvalitet og styring. For å sette saken noe på spissen; skal det å få etablert et studietilbud overordnes kvaliteten av tilbudet, og er det likegyldig for utdanningsinstitusjonene hvem som underviser og representerer utdanningsinstitusjonen rent faglig? Og er det slik at hvem som helst kan ivareta de verdier som er knyttet til undervisning og læring på høgre nivå? I disse spissformuleringene ligger det ingen avvisning av det faktum at eksterne lærerkrefter uten tilknytning til en høgre utdanningsinstitusjon kan tilføre et studium viktig kunnskap. Spørsmålet er mer knyttet til på hvilket grunnlag og i hvilket omfang dette skal skje.

6. Studenttall

I tab. 6.1 er det gitt en oversikt over antall studenter som deltok på til sammen **221 utdanningstilbud**. Studentene er fordelt på kjønn, men som det framgår av tabellen er det også enheter som bare har oppgitt totalantall. Disse er derfor satt i en egen kategori.

For de 221 tilbudene er det samlet et studenttall på 5014. Dette gir i gjennomsnitt 22.7 studenter pr. tilbud. Om vi tar utgangspunkt i at dette gjennomsnittstallet er representativt for den samlede virksomhet, og at et realistisk estimat for gjennomførte tilbud i studieåret 1996/97 er 450 (se kap. 3), vil det samlede studenttall for tilbud på høgre utdanningsnivå gitt via Folkeuniversitetet i studieåret 1996/97 være 10215 studenter. Dette tallet ligger langt under det anslaget som ble gitt i innledningen til Folkeuniversitetets landsoversikt for høgre utdanningstilbud. Her sies det at tallet vil ligge rundt 25 000 studenter fordelt på om lag 120 steder (39). Denne forskjellen i beregninger kan for det første ha sin årsak i at forutsetningene som er lagt til grunn i vårt materiale, nemlig antall tilbud og gjennomsnittlig antall studenter, ikke holder. Et annet viktig forhold er at voksenopplæringsstatistikken baserer seg på antall deltakere og ikke personer. Dvs. at dersom **en** person deltar på **tre** tilbud registreres dette som tre deltakere. Voksenopplæringsforbundet opplyser at man kan forutsette (gjennomsnitt) at hver person deltar på 1.6 kurs. Om man legger dette til grunn for Folkeuniversitetets tall viser det seg at det samlede studenttall var 15625 studenter (i betydningen antall personer). Om man i tillegg antar at anslaget i Folkeuniversitetets katalog er noe for høyt (av kap. 2 fremgår det for eksempel det var planlagt tilbud ved 92 steder, ikke 120. Dessuten ble det sendt ut skjema til 80 enheter), nærmer man seg vårt antatte studenttall.

Uansett det korrekte tall for studieåret 1996/97 er Folkeuniversitetet den suverent største aktør når det gjelder studieringer på høgre nivå. Av voksenopplæringsstatistikk for 1995 fremgår det at det samlede deltakerantall var på 33.229. Av dette dekket Folkeuniversitetet 24.418, dvs. om lag 75 % (40).

Denne usikkerhet og manglende felles standard for utdanningsstatistikk, er nokså typisk for hele voksenopplæringsfeltet og bidrar til at det er vanskelig, både for personer innenfor og utenfor feltet, å ha oversikt over aktivitet. Dette underbygger igjen det som er sagt i kap. 2 om behov for forskning på feltet.

Tallene i kartleggingsundersøkelsen viser uansett at tilbud via Folkeuniversitetet utgjør et viktig supplement til institusjonenes egne virksomhet. Sagt noe omtrentlig er Folkeuniversitetet blant de større aktører innen høgre utdanning i Norge. Studenttallene sier også noe om behov og potensiale når det gjelder fleksibel utdanning på høgre nivå.

Tab 6.1 Studenttall, fordelt på fag og kjønn

	TILBUD	R	T		
c					
ag					
ag					
g Andre fag					
d					

Det er ex.phil. som topper studentstatistikken med sine 1076 studenter og som har det høyeste gjennomsnittstall med 28.3 studenter pr. tilbud. Tilbudet har dessuten få lærere pr. tilbud (jf. kap.5) og er heller ikke et tilbud som krever merkostnader i form av utstyr, praksis eller lignede. Slik sett er ikke tilbudet bare viktig for målgruppen, det er også et viktig økonomisk grunnlag for Folkeuniversitetets enheter.

For de andre fagområdene viser det seg at samfunnsvitenskapene har et gjennomsnitt på 27 studenter, jus 25.3 studenter og lærerutdanningsfagene 25 studenter. Lavest gjennomsnitt finner vi for "andre" tilbud og for språk/kunst/litteratur med h.h.vis 11.8 og 13.8 studenter i snitt.

For alle fagområder er kvinner i flertall. Til en viss grad følger kjønnsfordelingen den kjønnsfordeling man finner igjen i yrkeslivet og i ordinære, heltids studietilbud. Kjønnsfordelingen for lærerutdanningen gjenspeiler en skole som mer og mer domineres av kvinner, og at kvinner er i stor overvekt på studietilbud innen språk/litteratur og kunst er også tilfelle på de ordinære fagene ved utdanningsinstitusjonene. Kanskje noe mer overraskende er det at kvinner er i så stort flertall på tilbudet innen personal, organisasjon og ledelse (de utgjør 2/3 av studentene) og administrasjon og økonomi (kvinner utgjør mer enn halvparten av deltakerne).

Tallene viser at Folkeuniversitetets tilbud er med på å realisere den kjønnsmessige likestilling når det gjelder utdanning. Dessuten bekrefter resultatene i tab. 6.1 andre undersøkelser og kartlegginger som viser at lokalisering av tilbud nært brukerne fører til at kvinner øker sin studiehyppighet(41).

I tab. 6.2 er studentantallet fordelt på utdanningsinstitusjonene og i forhold til studienenes omfang. Når totaltallet er noe mindre enn i tab. 6.1 har det sammenheng med at det også finnes en del tilbud hvor studenttall, men ikke fagansvarlig instans er oppgitt

Av tab. 6.2 fremgår det at Universitetene i Oslo og Bergen til sammen har halvparten av studentene som er registrert via Folkeuniversitetet i denne kartleggingen. De to andre universitetene spiller en langt mer beskjeden rolle. UiTø har i denne kartleggingen bare 2.8 % av disse studentene, NTNU har 4.1%. Tabellen viser at også at enkelte av de mindre høgskolene, som Høgskolen i Nord-Trøndelag og Høgskolen i Vestfold, relativt sett, markerer seg som særlig aktive i sitt samarbeid med Folkeuniversitetet. For Høgskolen i Nord-Trøndelags del har dette delvis sammenheng med det før nevnte samarbeidet om utdanning av regnskapsførere, men gjennom kartleggingsundersøkelsen fremgår det at denne høgskolen, eller ansatte ved høgskolen, er positive til samarbeid med Folkeuniversitetet. Den samme positive holdning synes å gjelde for Høgskolen i Vestfold som særlig har samarbeid med sitt område(jf. kap. 7).

For Høgskolen i Lillehammer og Høgskolen i Telemark er det også enkelttilbud særlig ligger til grunn for studentrekrutteringen. HiL's fag er "Personalutvikling og ledelse", 10 vt., som mange av Folkeuniversitetets avdelinger tilbyr. Dette er et tilbud som er utviklet i samarbeid med NKS. Siden det er HiL som står fagansvarlig er det alle tilbud registrert med tilknytning til denne institusjonen. For Høgskolen i Telemark er det faget 6-10 års pedagogikk som flere vil ha. Også dette er utviklet i samarbeid med NKS-fjernundervisning.

Gjennom studentstatistikken ved Universitetet i Oslo er det mulig å få noen mer detaljerte opplysninger om studenter som deltar på Folkeuniversitetets og AOF tilbud i faglig regi av institusjonen. For h-94 har man registrert 2015 (av 36 183) for h-951883 (av 37 792) og for h-96 1433 (av 38 900). Samlet for disse tre årene utgjør «studieforbundstudentene» 4.7 % av UiOs samlede studenttall. Både i forhold til samlet studenttall og i reelle tall ser man en nedgang over tid. Sett i forhold til tallet for 1996 indikerer tallene i tab. 6.2 at vår kartleggingsundersøkelse etter all sannsynlighet har fanget opp de fleste tilbud gitt av UiO for studieåret 1996/97, noe som underbygger undersøkelsens representativitet (se også kap. 2). Av oversikten fra UiO finner vi, ikke overraskende, at ex.phil er den dominerende fagkategori med omlag 2/3 av studentene. I tillegg utgjør jusfagene omlag 1/4(42).

Tab. 6.2 Studenttall fordelt på utdanningsinstitusjon og vektallsomfang

	VT					

	VT					

Ser vi antall studenter i forhold til vekttallsomfang finner vi flest studenter på tilbud under 10 vt., noe som først og fremst har sammenheng med ex.phil. Kanskje noe overraskende er det totalt sett flere studenter på 20 vt-tilbudene enn på 10 vt- tilbudene. Dette skyldes nok at dette er ordinære fag, for eksempel grunnfag, som gir muligheter til videre studier. Studenter på tilbud over 20 vt utgjør en svært liten del av det samlede studenttall. Man ser også at universitetene bare i begrenset grad (sett i relasjon til høyskolene) bidrar med 10vt tilbud, mens de for tilbud under og over 10 vt. har omlag halvparten og godt over halvparten av studentene.

I tab. 6.3 gis det en mer detaljert oversikt over hvordan studenter formidlet via Folkeuniversitetet fordeler seg på utdaningsnivå for de tre høstsemestrene 1994 – 96(43).

Tab. 6.3. Studenter ved UiO som følger tilbud via studieforbund

ad sst. /mag				
phil*				

**For 1994 er ex.phil. studentene ført sammen med videreutdanning, for de to andre årene er de kategorisert som lavere grads studium.*

Oversikten fra UiO bekrefter i hovedtrekk universitetsprofilen i tab. 6.2 Dessuten viser oversikten fra UiO at det først og fremst er ordinære studier som formidles via Folkeuniversitetet, ikke spesielt tilrettelagte videreutdanningstilbud. Slike tilbud går etter all sannsynlighet i regi av UiO selv. for eksempel sier 5921 studenter at de studerer ved siden av annen virksomhet.

At høyskolene dominerer når det gjelder 10 vt tilbud er ikke overraskende først og fremst fordi lærerutdanningsfagene, og dermed også lærerutdanningsinstitusjonene, utgjør en så stor del av det totale tilbudet. I videreutdanning av lærere har nettopp halvårsenheter utgjort det dominerende utdanningsomfanget.

6.1. Utdanningsinstitusjonenes utbytte av samarbeid med Folkeuniversitetet

I diskusjoner om forholdet mellom innsats og utbytte i samarbeidsforholdet mellom Folkeuniversitetet og høgre utdanning er det bla. fra Folkeuniversitetshold hevdet at deres virksomhet bidrar til at utdanningsinstitusjonene fyller sine måltall.

Når man skal peke på hvilke fordeler høgre utdanning har gjennom sin relasjon til Folkeuniversitetet må man i utgangspunktet skille mellom individuelle og institusjonelle «gevinster».

For den enkelte vitenskapelige ansatte er fordelene deles knyttet til privat økonomi, dels til at møte med nye studentgrupper kan gi faglige impulser både når det gjelder forskning og undervisning. Utdanningsinstitusjonenes «gevinst» ved et samarbeid kan også todeles. På den ene siden bidrar Folkeuniversitetets avdelinger til at man kan imøtekomme utdanningsbehov institusjonene selv ikke er i stand til å ivareta. Dette var da også en av hovedgrunnene til at Folkeuniversitetet fra midten av 60-tallet fikk tillatelse til å tilby utdanning på universitets- og høyskolenivå. Ikke bare medfører dette «mer kunnskap til flere», men det kan på sikt også styrke rekrutteringen til utdanningsinstitusjonene. Selv om tilbudene går i regi av Folkeuniversitetets enheter er alle studenter registrert ved fagansvarlig institusjon. Det innebærer at Folkeuniversitetets virksomhet bidrar til å styrke/øke utdanningsinstitusjonenes «studentproduksjon». Disse «oppdragsstudentene» kan imidlertid ikke brukes til å dekke opp evt. «underskudd» i institusjonenes måltall. Måltallene utgjør grunnlaget for den statlige tildeling av midler og det forutsettes derfor at institusjonene oppnår det aktivitetsnivået man har fått midler for. Siden Folkeuniversitetets studenter selv betaler for studiet kan ikke institusjonene bruke disse for å fylle sitt måltall. Dette gjelder selv om utdanningsinstitusjonene ikke mottar disse studentegenandelene.

7. Geografisk spredning av tilbudene

I vår undersøkelse har det også vært av interesse å kartlegge de geografiske samarbeidsrelasjonene mellom Folkeuniversitetets enheter og de høgre utdanningsinstitusjonene. I hvilken grad er

samarbeidet bestemt av geografisk nærhet, i hvilken grad spiller forhold som personlige relasjoner og/eller fagønsker inn?

For å få noen antydninger om dette er det i tab. 7.1 satt opp en oversikt over hvor de ulike fagtilbudene gis rent geografisk sett i forhold til fagansvarlig institusjon. Oversikten omfatter 217 fag. Det er foretatt et geografisk tredeling med utgangspunkt i fagansvarlig institusjon. I hvilken grad gis tilbudene innenfor eget fylke, egen region eller landet for øvrig? Når det gjelder region/landsdel har vi her holdt oss til inndelingen Nord-Norge(Finnmark, Troms og Nordland), Trøndelag (Trøndelagsfylkene) , Vestlandet (Møre og Romsdal, Sogn- og Fjordane, Rogaland og Hordaland), Sørlandet (Agderfylkene samt Telemark) og Østlandet (resten av Norge). Et tilbud på Hamar med Universitetet i Oslo som fagansvarlig vil altså siden kategoriseres under «UiO/regionen».

Når det gjelder antall tilbud viser tab. 7.1 at Universitetet i Oslo står for 23.7 % , mens Universitetet i Bergen står for 16 %. Som det også fremgår av studentstatistikken inntar de to andre universitetene en heller beskjeden plass med h.h.vis 4.7 % og 5.1 % av det samlede tilbudet. Universitetet i Tromsø må dessuten sies å være det mest »provinsiell» ved at det i denne oversikten ikke har fagansvar for noen tilbud utenfor egen landsdel.

Som det fremgår av oversikten innebærer fagansvar at man i mange tilfeller bidrar til at tilbud gis langt utenfor eget nærområde og/eller region. 8 av institusjonene bidrar med tilbud på alle tre geografiske nivå, 4 av institusjonene bidrar med tilbud på to av de geografiske nivåene og 9 på ett nivå (NKI /NKS er ikke tatt med i denne oppregningen siden de pr. definisjonen dekker hele landet). 5 av institusjonene har ingen tilbud i eget fylke. Høgskolene i Nord Trøndelag, Lillehammer, Oslo og Telemark står dessuten fagansvarlig for flere tilbud i landet forøvrig enn i eget fylke og egen region.

De høgre utdanningsinstitusjonene i Nord- Norge gir ingen tilbud utenfor egen region, og det er bare Universitetet i Tromsø som gir tilbud utenom «vertsfylket» i landsdelen. Også Høgskolene i Buskerud, Hedmark og Vestfold er primært rettet mot sitt «nærmarked», noe som indikerer at Folkeuniversitetets avdelinger i disse område er spesielt opptatt av, og får til, godt samarbeid.

Det skal her gis tre eksempler på den variasjon i geografiske relasjoner man finner forholdet mellom Folkeuniversitetets enheter og høgre utdanningsinstitusjoner.

Ingen av de 26 tilbud som ble tilbudt via Folkeuniversitetet i Agder skjer i samarbeid med den nærmeste høgre utdanningsinstitusjonen (og en av de største Høgskolene i Norge), Høgskolen i Agder. Man finner følgende fordeling:

- Universitetet i Bergen 6 tilbud
- Universitetet i Oslo 5 tilbud
- Høgskolen i Telemark 1 tilbud
- NKS 1 tilbud
- Høgskolen i Lillehammer 3 tilbud
- Høgskolen i Nord-Trøndelag 7 tilbud
- NKI 2 tilbud.

Det er altså Høgskolen i Nord-Trøndelag som er den mest brukte høgskolen for Folkeuniversitetets tilbud i Agderfylkene.

Folkeuniversitetet i Buskerud/Vestfold tilbyr tilsammen 54 tilbud. De fordeler seg slik blant de høgre utdanningsinstitusjonene:

- Universitetet i Oslo: 26 tilbud
- Høgskolen i Vestfold: 13 tilbud

- Høgskolen i Buskerud 6 tilbud
- Høgskolen i Telemark 6 tilbud
- Høgskolen i Oslo 2 tilbud
- Høgskolen i Nord-Trøndelag 1 tilbud

UiO er den klart største utdanningsinstitusjon med sine 26 tilbud, 19 av disse er ex.phil.- tilbud. I motsetning til Agder har imidlertid Folkeuniversitetet i Buskerud/Vestfold gjort mye bruk av de »nærliggende» utdanningsinstitusjoner. Høgskolen i Vestfold er mest brukt i Vestfold, og Høgskolen i Buskerud er bare brukt i Buskerud.

En gjennomgang av svarene fra Nord-Norge (44) viser at 11 høgre utdanningsinstitusjoner står som fagansvarlige. 4 av disse er nordnorske institusjoner, Universitetet i Tromsø (med 8 tilbud), Høgskolen i Harstad (7 tilbud) og Høgskolene i Tromsø (2) og Høgskolen i Bodø med ett tilbud. 14 av tilbudene i landsdelen står dermed med fagansvarlige utenfor Nord-Norge. Av disse står UiB og NTNU for 4 hver.

Tab. 7.1 Geografisk spredning av utdanningstilbud

	LANDSDEL	FORØVRIG
1.		
o		
gen		
ord Tr		
estfold		
lleh.		
emark		
msø		
edm		
slo		
arstad		
usk.		
&R		
&F		
romsø		
stfold		
gder		
cult.		
og.		
odø		
tr-Tr.		

Kartleggingen gir altså flere eksempler på at den mest nærliggende utdanningsinstitusjon ikke nødvendigvis er den mest brukte. I Tromsø er det for eksempel ikke byens universitetet som er største bidragsyter til Folkeuniversitetet, men Høgskolen i Harstad. Folkeuniversitetet i Bodø har ingen tilbud fra Høgskolen i Bodø, det har derimot Folkeuniversitetet i Svolvær. I Trondheim står NTNU bare for 1 av 12 tilbud, mens det er Høgskolen i Nord-Trøndelag som gir flest tilbud. I Finnmark er Høgskolen i Finnmark ikke registrert med noen tilbud. For Finnmarks tilfelle er denne observasjonen interessant siden Høgskolen i Finnmark tidligere har spilt en sterk og aktive rolle på etter- og videreutdanningssida og fordi man fra Folkeuniversitetet i Finnmark understreker den gode relasjon man har også i dag har til institusjonen .

I tillegg til Vestfold/Buskerud finner man også andre steder et nært samarbeid mellom Folkeuniversitet og nærliggende høgre utdanningsinstitusjoner. Folkeuniversitetet i Hamar/Ringsaker viser til et godt samarbeid med Høgskolen i Hedmark og Folkeuniversitetet i Nord-Trøndelag henter 11 av sine 15 tilbud fra NTNU og Høgskolen i Nord-Trøndelag. Leder for Folkeuniversitetets områdekontor i Nord-Trøndelag understreker da også i det gode samarbeid man har med disse to institusjonene.

Hvilke forhold er det så som bestemmer hvilke høgre utdanningsinstitusjoner man benytter seg av?

En åpenbar grunn er at utdanningsinstitusjonene har noe forskjellige fagprofiler, og at de fag som er aktuelle for Folkeuniversitetet ikke finnes ved den mest nærliggende institusjon. Når for eksempel Høgskolen i Oslo benyttes andre steder i landet er det bl.a. knyttet til at denne institusjonen har nasjonal spisskompetanse, og spesielle tilbud, innen praktisk estetiske fag.

En annen åpenbar grunn vil være at fagmiljø og utdanningsinstitusjoner oppviser ulik grad av samarbeidsvilje. Mens det noen steder er til dels svært vanskelig å få fagpersoner i tale, vil det andre steder være lett å komme i kontakt. Som det fremgår av kap. 9 er det imidlertid få av Folkeuniversitetets avdelinger som sier at samarbeidet er direkte dårlig.

Det er også viktig å peke på de personlige relasjoners betydning. Gjennom å etablere gode, og langvarige, personlige kontakter er man både sikret tilgang til aktuelle fag og muligheten for nyutvikling. Av kartleggingen fremgår det at slike kontakter ikke nødvendigvis bare etableres med de mest nærliggende utdanningsinstitusjoner.

8. Studentbetaling

I motsetning til de høgre utdanningsinstitusjonene er det ikke lagt noen restriksjoner på Folkeuniversitetet når det gjelder studentavgifter, hverken når det gjelder studiets omfang eller pris. Denne prismessige «frikoblingen» er en av grunnene til at Folkeuniversitetet er en interessant samarbeidspartner for høgre utdanning. Når institusjonene ønsker å sette i gang et tilbud, men verken har finansielt grunnlag for dette, eller kan ta studentegenandeler, er samarbeid med Folkeuniversitetet en mulig løsning.

Hva koster det så å være student ved ett av Folkeuniversitetets tilbud?

Under er det satt opp en oversikt over gjennomsnittlig studieavgift for de ulike fagområder fordelt på studienes omfang. Til sammen er det i tabellen registrert studentavgifter for **160 tilbud**. Grunnlaget for tallene er noe ulikt, for 10vt tilbud innenfor jus baserer tallene seg på to tilbud, for fonetikk baserer det seg på fire tilbud (2 for hver vekttallsvariant) og for ex.phil er det regnet et gjennomsnitt for tre ulike varianter, 5 vt. tilbud (25 tilbud), 7 vt. tilbud (4 tilbud) og 10 vt. (3 tilbud) Med unntak for ex.phil er det for tilbudene under 10 vt. angitt vekttallsomfang i parentes. Grunnlaget for beregning av studentavgifter på mellomfagsnivå er også lite, det omfatter bare 3 tilbud.

I tillegg til studieavgiften til Folkeuniversitetet har studentene også andre utgifter. Det skal bl.a. betales eksamensavgift og semesteravgift til den fagansvarlige utdanningsinstitusjon. I de tilfeller Folkeuniversitetet samarbeider med for eksempel de frittstående fjernundervisningsinstitusjonene skal også disse ha en betaling, for eksempel knyttet til antall brev, og for spesielt tilrettede læremidler. De fleste av de enheter som har svart på kartleggingen har ikke angitt hvorvidt slike utgiftene er inkludert i den studentavgift som er oppgitt. Noen har imidlertid angitt at det i tillegg til Folkeuniversitetets pris kommer andre avgifter uten at dette konkretiseres nærmere. Det antas derfor at de summer som er oppgitt angir den avgift som går til Folkeuniversitetet.

Med dette som utgangspunkt viser tab. 8.1 at det er til dels store variasjoner mellom fagene når det gjelder priser. For tilbudene under 10 vektall fremgår det at ex.phil/ex.fac er de dyreste med en gjennomsnittspris på kr. 5 970. Om man splitter denne summen opp på vektallsomfang fremgår det at gjennomsnittspris for 5 vt tilbudene er kr. 5 500, for 7 vt tilbudene 6.612 og for 10 vt tilbudene 5. 800. Det kan synes noe forunderlig at det er dyrere å ta et 7 vt tilbud enn 10 vektall. Dette skyldes nok at prisforskjeller ikke bare kan forklares ut fra fagets omfang og egenart, men at man også må ta i betraktning at enhetene priser samme tilbud ulikt.

Mens 7 vt ex.phil. tilbudt via Folkeuniversitetet i Nord- Trøndelag koster kr. 4000, koster samme tilbud hos Folkeuniversitetet i Rana over det dobbelte, dvs. kr. 9.500. Forklaringer på slike store ulikheter i pris kommenteres under.

Med unntak av jus og ”andre tilbud” fremgår det at variasjonene for 10 vt tilbudene ikke er særlig store. Det er en avstand på kr. 3 346 kroner mellom et ti vektalls tilbud innen samfunnsvitenskap og et tilbud med samme omfang innen praktisk estetiske fag. Forskjellen i pris mellom fagområdene for 20 vt tilbud er langt større. Mens de ”billigste” tilbudene er knyttet til jus, er de dyreste knyttet til lærerutdanningstilbudene. For de sistnevnte er det særlig et tilbud innen logopedi og et tilbud i praktisk- pedagogisk utdanning som trekker opp (totalt er det registrert studentavgifter for 8 tilbud her).

Tab. 8.1. Gjennomsnitlig studieavgift innen hvert fagområde etter vektallsomfang

	0 vt	IFAG
kunst		
	00(2)	
	80(4)	
	75(5)	

Variasjonen innen fag og fagområder er langt større enn den gjennomsnittlige forskjellen mellom fagområdene. I tab. 8.2 er det gitt en oversikt over billigste og dyreste tilbud innen samme fag/fagområde. Som det fremgår av denne oversikten er det snakk om til dels store variasjoner innen fag, fra en økning på 15% innen ett fag til 200% i et annet.

Hva er det så som forklarer at det blir slike forskjeller innen samme fagområde?
Kartleggingsundersøkelsen gir ingen svar på dette, men det er flere sannsynlige forklaringer.

En viktig grunn synes å ligge i enhetenes driftsutgifter. Dette kan knyttes til flere forhold:

For det første må man anta at det å drive avdelinger og områdekontor i seg selv varierer etter ambisjonsnivå, antall ansatte og kostnadsnivå i den region man er etablert. Det er f.eks. langt dyrere å leie lokaler i Oslo enn i Vadsø. Av den grunn vil den nødvendig avkastning pr. studium også bli ulik. I nær sammenheng med dette kommer så det faktum at jo færre tilbud man totalt sett gir, jo viktigere blir det at hvert enkelt tilbud også er et bidrag til den allmenne drift. En enhet med mange tilbud og mange studenter kan holde en lavere pris enn enheter som bare kan gi ett til to tilbud. Når en mindre avdeling, med bare to tilbud på høgre utdannings nivå tar 20 000 for et tilbud, mens en av de større,

med 26 tilbud på høgre nivå, tar 7 500 for det samme, kan forklaringen ligge i dette. Om dette er en relevant problemstilling sier det også noe om at Folkeuniversitetet har problemer med å ivareta sin oppgave med å tilby noenlunde samme tilbud til hele landet. Kan det da være slik at også Folkeuniversitetet bidrar til »Matteussyndromet»- at de som har mye fra før også er de som får mest i voksenopplæringssammenheng?

Tab. 8.2. Billigste og dyreste tilbud innen samme fag/fagkategori

ÅDE	E TILBUD	TILBUD
t		
t		
vt		
unst 20 vt		
0 vt		
10 vt		
20 vt		
1 vt		
3 vt		
vt		
vt		
vt		
vt		

For det andre vil driftsutgiftene for samme tilbud, eller tilnærmet samme tilbud, variere med bruk av lærerkrefter. Mens noen enheter kan rekruttere en lærer i sitt nærmiljø som tar all undervisning, er andre avhengig å hente inn mange lærere som i tillegg bor langt borte. Mens Folkeuniversitetet i Tromsø kan «velge» mellom en rekke ansatte i høgre utdanning, er muligheten for dette langt mindre i Drangedal eller på Leknes.

I samtaler med ansatte i Folkeuniversitetet er det også kommet fram at selv om Folkeuniversitet har fri tilgang til de offentlige utdanningsinstitusjonene, er det ikke alltid disse benyttes. Enten fordi man har egne undervisningslokaler eller fordi skolene er nedslitte og i dårlig stand.

Prisforskjell kan også forklares ut fra antatt (og reell) studentrekruttering. Jo flere studenter man kan rekruttere, jo billigere bør studiet bli for den enkelte. Og studentpotensialet, og dermed beregningen av studentavgiften, vil selvfølgelig variere med befolkningsgrunnlaget. Det finnes imidlertid også eksempler på det motsatte, nemlig at enheter setter lavere pris på et tilbud som etableres i en region/område med mindre befolkningsgrunnlag. Dette kan muligens tolkes som et rekrutteringstiltak, dvs. som en motivering for å øke studieinteressen i området.

Variasjon i pris kan selvfølgelig også forklares med ønske om å hente ut maksimalt utbytte i et marked. Dette vil både bidra til å sikre driftene ved enhetene og gi muligheter for etablering av nye studietilbud. Dessuten er det å drive med overskudd i seg selv en fjær i hatten.

Fag innen samme fagområde kan dessuten ha ulikt kostnadsnivå pga profil, metoder og innhold. Et nærliggende eksempel er sammenligning mellom pedagogikk grunnfag og praktisk- pedagogisk utdanning. Begge har samme omfang, begge er knyttet til samme fagområde, men er for øvrig nokså forskjellig. Mens pedagogikk grunnfag bare er »ett fag» er PPU en profesjonsutdanning med flere fag

og kvalifiseringsområder; pedagogisk teori, fagdidaktikk og veiledet praksis. Ikke minst er veiledet praksis et kostbart innslag i studiet.

Avslutningsvis skal det også pekes på at ulikhet i studentavgifter også kan ha sammenheng med at enkeltenheter er i stand til å få annen økonomisk støtte, f.eks. fra kommuner, fylker, fond o.l. Kartleggingsundersøkelsen gir ingen opplysninger om dette.

9. Avdelingenes egne vurderinger av samarbeidet med høgre utdanning

Oversikten over Folkeuniversitetets aktivitet når det gjelder tilbud på universitets- og høgsolenivå viser at samarbeidet omfatter de fleste høgre utdanningsinstitusjoner i Norge. I katalogen over planlagte tilbud for studieåret 1996/97 fremgår det at Folkeuniversitetet har samarbeidsavtaler med 23 høgre utdanningsinstitusjoner. I tillegg kommer så samarbeidet med NKS og NKI som også har egne, høgre utdanningstilbud(45).

9.1. Etterspørsel etter tilbud på høgre utdanningsnivå

I kartleggingsundersøkelsen er det innledningsvis spurt om hvordan man vurderer etterspørselen etter høgre utdanningstilbud, både for de siste 3-5 årene (dvs. fram til v-97) og for de nærmeste årene framover.

I tab 9.1 er svarene fordelt etter hvor mange tilbud de ulike enhetene gav for 1996/97 (43).

Tab. 9.1. Vurdering av etterspørsel etter høgre utdanning de siste 3-5 år, fordelt etter antall tilbud enhetene gav i studieåret 1996/97*.

	UD	UD	TILBUD	
ersp.				
rsp.				
tersp				

* Dersom noen har krysset av for flere alternativ er bare det første alternativet registrert her

Det fremgår av tabellen at svarene fordeler seg noenlunde jevnt mellom økt og stabil etterspørsel. Variasjonen er størst for de minste enhetene hvor det er en jevn fordeling mellom alle tre kategoriene. Det kan altså synes som det først og fremst er de minste enhetene som har nedgang i etterspørselen. I og for seg er dette en naturlig utvikling. De enheter som har minst studentgrunnlag vil gjennom få tilbud dekke det behov for høgre utdanning som eksisterer for en gitt periode. Dermed vil det også ta lengre tid mellom hver gang det er aktuelt å tilby slike utdanninger.

Nedgang i etterspørsel ved de minste enhetene bekreftes av tab. 9.2 hvor enhetene ble bedt om å vurdere etterspørselen i årene framover. I tabellen er enhetenes vurdering på dette spørsmålet knyttet sammen med deres vurdering av etterspørselen de 3- 5 siste årene fram til v-97.

Tab. 9.2. *Vurdering av fremtidig etterspørsel sett i sammenheng med vurdering av etterspørsel så langt*

	ersp.	rsp.	tersp	
øke				
være stabil				
bli mindre				

Av denne tabellen framgår det at halvparten av de enheter som har opplevd større etterspørsel før kartleggingsundersøkelsen ble foretatt, forventer en fortsatt økning. De fem andre antar at etterspørselen vil stabilisere seg. Av dem som har opplevd en stabil etterspørsel antar halvparten at den vil øke, mens to tror den blir mindre. Ingen av de enheter som hadde opplevd mindre etterspørsel som tror at den vil øke i tida framover, to av dem antar i stedet at etterspørselen vil gå ytterligere ned.

Kartleggingsundersøkelsen gir ikke noe grunnlag for å si hva en vurdering av evt. oppgang eller nedgang i etterspørselen bunner i. Noen utfyllende kommentarer er gitt, bl.a. sies det fra en avdeling at dersom kommunenes viktigste arbeidsplass reduseres, vil også etterspørselen gå ned. Opprettholdes arbeidsplassen på dagens nivå vil etterspørselen holde seg stabil.

Ellers er tallene for små til at man kan trekke entydige konklusjoner. Mer allment kan man si at etterspørselen også i tida framover vil variere og være avhengig av en rekke faktorer, arbeidsmarkedskonjunkturer, konkurranse i kunnskapsmeglermarkedet, statsstøtte og evt. prioriteringer innenfor den enkelte avdeling. Dersom utviklingen tilsier at de at de minste avdelingene må redusere sin virksomhet på universitets- og høgskolenivå står man overfor en situasjon man må ta på alvor. Vil dette over tid innebære en sentralisering av Folkeuniversitet slik at man over tid blir mer lik sin svenske søsterorganisasjon? Eller vil man , f.eks. gjennom en sterke satsing på områdekantorene og bruk av fjernundervisning, allikevel kunne oppretthold tilbud der folk bor, selv om det bare er snakk om 2-3 deltakere på enkelttilbud?

9.2. En positiv samarbeidsrelasjon

Hvordan vurderer Folkeuniversitetets ansatte samarbeidet med høgre utdanning konkret?

For de enhetene som har svart er konklusjonen nokså entydig positiv. 6 enheter karakteriserer samarbeidet som svært bra, 18 sier det er bra, mens bare 2 sier det er mindre bra. De seks som er mest positive er også blant de største enhetene, dvs. de som er mest i kontakt med utdanningsinstitusjonene og som gir flest tilbud.

En så entydig positiv konklusjon gir grunnlag for å gjenta det som innledningsvis er sagt om at det i denne kartleggingsundersøkelsen kan ha skjedd en viss selvseleksjon ved at de som i utgangspunktet er mest positiv til høgre utdanning også er de som har svart.

Hva vil så enhetene trekke fram som positivt i samarbeidet?

En gjennomgang av svarene viser at det legges særlig vekt på god personlig kontakt og god kommunikasjon. Noen peker i den forbindelse også på det positive ved de samarbeidsavtaler som er inngått. Flere peker også på at de høgre utdannings-institusjonene viser en positiv holdning til det arbeidet Folkeuniversitetet gjør, og i et par sammenhenger fremgår det at høgre utdanningsinstitusjoner forholder seg aktivt til, og bevisst bruker, Folkeuniversitetet i sitt arbeid. I to svar pekes det også på at fagpersonene gjør godt arbeid og at særlig høgskolene er opptatt av å kvalitetssikre sine tilbud. Dessuten er utdanningsinstitusjonene både hjelpsomme og fleksible.

Ikke overraskende fremgår det at man har noe ulike erfaringer med h.h.vis universitetene og høgskolene. Noen synes universitetene er de mest positive og fleksible, andre mener det samme om høgskolene.

Hvilke prosedyrer benytter så enhetene når man tar kontakt med en høgre utdanningsinstitusjon?

Det fremgår av undersøkelsen at man tar i bruk flere strategier. På spørsmål om rutiner for avtaler om undervisning og veiledning med fagpersonalet sier de fleste (21 av 27) at de tar direkte kontakt med fagpersonene. 15 av de 27 sier at man gjør avtaler med faginstuttens ledelse, som så igjen bidrar til å finne frem til egnet personale. Denne kontakten er i hovedsak positiv og har bidratt til den positive vurderingen av samarbeidsforholdet.

I sitt arbeid med å styrke innsatsen på etter- og videreutdanningsfeltet har de høgre utdanningsinstitusjonene over tid etablert egne enheter som skal ha et administrativt og koordinerende ansvar for denne type tilbud. Av svarene i kartleggingsundersøkelsen fremgår det at kontakt og/eller samarbeid med disse varierer. Bare 3 enheter svarer at de har slikt samarbeid svært ofte, 10 sier at de ofte samarbeider, mens 13 svarer at de sjeldent eller aldri har slikt samarbeid.

Enhetene ble også bedt om å gi utdypende kommentarer til grad av samarbeid med etter- og videreutdanningsenhetene., men det er få som har sagt noe om dette. De svarene som allikevel er gitt, er dels knyttet til hvilke fag man har samarbeidet om, dels til hvem man samarbeider med og hvordan samarbeidet foregår. Konklusjonen på dette synes så langt å være at det ikke er etablert noe omfattende samarbeid mellom Folkeuniversitetets avdelinger og de etter- og videreutdanningsenheter som er etablert ved universitet- og høgskoler. I hovedsak bruker man nok «direktekanalene» via faginstuttets ledelse og/eller fagpersonene. Man kan heller ikke se bort fra at etter- og videreutdanningsenhetene betraktes som en konkurrerende virksomhet, bl.a. ved at man ”jakter” på det samme fagpersonalet.

Det gis, naturlig nok, få negative kommentarer, til samarbeidet med høgre utdanning. Noen kritiske merknader fremmes imidlertid. 4 enheter peker på for dårlig informasjon, enten knyttet til bestemte studier eller mer generelt knyttet til forholdet mellom enhet og utdanningsinstitusjon. 2 enheter peker på at man synes prosedyrer for søknader og godkjenning blir for byråkratisk og tungrodd. 2 andre peker på at utdanningsinstitusjonene priser sine tilbud så høyt at det kan gå ut over rekrutteringen og 1 enhet peker på at man blir motarbeidet av utdanningsinstitusjoner og at disse viser liten vilje til samarbeid. En enhet mener også å kunne registrere at fagmiljø opplever Folkeuniversitetet som konkurrent om samme tilbud.

Hvordan opplever man så at samarbeidet mellom høgre utdanningsinstitusjoner og Folkeuniversitetets enheter har utviklet seg på 80-tallet, dvs. fram til 1997. I tab. 9.3 er det gitt en oversikt over dette. Her er svarene om utviklingen av samarbeidet sett i forhold til hvordan man vurderer samarbeidet i 1997.

Tabellen viser at de som vurderer dagens samarbeid som *svært bra* også har opplevd det slik over lengre tid. Av de 18 som vurderte dagens samarbeidet som *bra* sier halvparten at utviklet over tid har gått i positiv retning, mens 5 sier det har blitt verre og 4 at det har holdt seg stabilt. De to enhetene som opplever samarbeidet som *mindre bra* synes ikke å ha opplevd samarbeidssituasjonen som særlig positiv i løpet av denne perioden.

Tab. 9.3. *Vurdering av samarbeid med høgre utdanningsinstitusjoner over tid sett i forhold til generell vurdering av samarbeid.*

VURDERING AV SAMARBEIDET FRAM TIL NÅ

			ra	
arb.				
arb.				
ring				

Hvilke kommentarer gir man så til det fremtidige samarbeid?

Under er svarene kategorisert i forhold til hvilken vurdering man har av samarbeidet med høgre utdanning så langt.

Gruppen *svært bra- ingen endring*, dvs. de som hele tiden har opplevde samarbeidet som svært bra, signaliserer i sin vurdering at man er noe skeptisk til framtida. Det pekes bl.a. på at med økt inntjeningskrav vil de høgre utdanningsinstitusjonene etter all sannsynlighet gi flere tilbud selv. Dette vurderes av flere som negativt, bl.a. mener man dette kan føre til færre desentrale tilbud bl.a. fordi kostnadene øker. En av de mest aktive enhetene er imidlertid noe mer optimistisk. Selv om utdanningsinstitusjonene vil bli mer aktive selv, konkluderer man med at dette neppe vil føre til økt konkurranse i forhold til Folkeuniversitetet. Fra en av de andre enhetene sies det at man ser for seg en fremtidig arbeidsdeling hvor Folkeuniversitetet tilbyr utdanninger på grunnfagsnivå samt forberedende prøver, mens f.eks. universitetene vil gi tilbud på høgre nivå i egen regi.

Gruppen *bra- har utviklet seg positivt*, dvs. de som synes samarbeidet har utviklet seg i positiv retning, er i utgangspunktet noe mer positive til fremtidige samarbeidsrelasjoner. I denne gruppen pekes det på at utdanningsinstitusjonenes muligheter til å ta betaling vil kunne føre til en kvalitetsforbedring av tilbudene. Man tror dessuten at jo flere tilbud som høgre utdanning gir i årene framover jo mer bruk vil man ha av Folkeuniversitetets landsomfattende nettverk. En mer negativ vurdering er at Folkeuniversitetets avdelinger i stadig større grad vil inngå i samarbeid med utdanningsinstitusjoner som er positive, mens man i større grad «gir opp» de såkalte påholdne institusjonene.

Gruppen *bra- ingen endring*, dvs. de som over hele perioden vurderer samarbeidet som bra, og som ikke har merket noen endringer, har delte meninger. Av de fem mener to at situasjonen på sikt vil bli verre pga. økt konkurranse, mens de tre andre antar at det blir et økt og utvidet samarbeid «når universitet og høyskoler innser sine forpliktelser i distriktene» som en respondent skriver.

Den siste gruppen, *mindre bra - stabilt/verre*, sier at dagens samarbeid er mindre bra. To av disse sier i sine kommentarer at de ønsker et forbedret og utvidet samarbeid. Fra en av disse enhetene heter det:

Folkeuniversitetet ønsker å være de høgre utdanningsinstitusjonene sin forlengede arm ute i distriktene. Vi ønsker å være en samarbeidspartner hvor vi ut fra behov og ønsker fra elevene tilbyr høgre utdanning på steder som ikke har høgre utdanningsinstitusjoner. FU blir da den stedlige tekniske arrangør, mens de høgre utdanningsinstitusjonene står for det faglige.

De to andre enhetene som ikke er særlig fornøyd med samarbeidet er pessimistiske, dels fordi man ikke tror høyskolene vil klare å gi tilbud nok, dels fordi man ser for seg en konkurransesituasjon framover.

Oppsummert viser det seg altså at enhetene svinger mellom optimisme, pessimisme og gode ønsker når det gjelder det fremtidige samarbeidet i årene framover. Det er et fellestrekk i det som sies at man ser for seg at de høgre utdanningsinstitusjonene både er i ferd med, og kommer til å bli, mer aktive, innenfor voksenopplæringsfeltet. Man er imidlertid mer delt i synet på hvilke konsekvenser dette vil få for Folkeuniversitetet. To vurderinger gjør seg gjeldende. Enten fører dette til et økt og bedre samarbeid eller så fører det til økt konkurranse.

9.3. Hvordan bedre samarbeidet ?

Hva må så til for å øke samarbeidet mellom høgre utdanning og Folkeuniversitetet?

Gjennom kartleggingsundersøkelsen kommer det fram flere forslag og ideer. Disse er forsøkt kategorisert i noen hovedområder.

1. *Det bør inngås sentrale avtaler mellom Folkeuniversitetet og høgre utdanning.*

Dette er det forslaget som, med visse variasjoner, om lag halvparten av enhetene kommer med. De fleste som foreslår dette gir ingen utdypende kommentarer. For dem som gjør det knyttets behovet for slike avtaler til flere forhold:

- Det foreslås at det bør inngås avtaler om enkelte fag og /eller med enkelte institutt/avdelinger ved universitet og høyskoler (a la Høgskolen i Nord-Trøndelag og/eller kunsthistorie ved UiB) slik at Folkeuniversitetet på den måten kan sikre seg en utdanningsportefølje på høgre nivå. En av enhetene ser en slik strategi som et tiltak for å sikre seg i en stadig økende konkurranse med utdanningsinstitusjonenes egne fjernundervisningstilbud.
 - Det er behov for avtaler som forenkler, forbedrer og til dels standardiserer rutiner, ordninger og økonomi. Det pekes bl.a. på godkjenningsordninger og behov for informasjonssystemer.
 - Det må etableres en klar arbeids- og kursdeling hvor FU tar deltidsutdanningene.
- Lojalitet i forhold til inngåtte avtaler.

I forlengelsen av behovet for samarbeidsavtaler foreslås det fra en av enhetene at det bør etableres et kontaktorgan mellom Folkeuniversitetet og høgre utdanning.

2. *Få rollen som utdanningsinstitusjonenes forlengede arm*

To av enhetene peker eksplisitt på dette, men med noe forskjellig utgangspunkt. Mens den ene sier at dette er et mål, synes det som den andre tar for gitt at Folkeuniversitetet har et nettverk som utdanningsinstitusjonene vil bruke.

3. *Styrking/endring innad i Folkeuniversitetet*

Noen av forslagene er knyttet til endringer eller utvidelser av Folkeuniversitetets aktivitet. Det mest radikale forslaget er nok at Folkeuniversitetet selv bør etablere høyskoler. Ut over dette nevnes behovet for at det må bli bedre kvalitet på Folkeuniversitetets tilbud. Fra en av enhetene legges det vekt på at de statlige støtteordninger må revurderes; dels slik at timesatsene graderes etter folketall/elevgrunnlag, dels ved at det gis en grunnstønad til Folkeuniversitetet- avdelinger som gir tilbud på høgre nivå.

4. *Styrking/endring av høgre utdanning*

Det gis også forslag som peker i retning av styrking og/eller endring av høgre utdanning.

To av enhetene mener at høgre utdanning må styrkes økonomisk eller at høgre utdanning i hvert fall foretar en mer bevisst økonomisk prioritering. Bl.a. sies det at høgre utdanning bør ha øremerkede midler til desentraliserte tilbud og flere midler fra stat/fylke vil øke tilbudet og dermed etterspørselen.

Det er antageligvis noe av det samme resonnementet som er knyttet til synspunktet om at høgre utdanning ikke burde drive med «betalingsundervisning». Ved at høgre utdanning blir mindre avhengig av inntjening og får mer direkte støtte til etter- og videreutdanning fra staten, vil flere tilbud kunne gis via Folkeuniversitetet og til en overkommelig pris for alle parter. Dessuten unngår man skjerpet konkurranse på samme marked.

Fra to enheter sies det eksplisitt at Folkeuniversitetet må arbeide med å skape positive holdninger til voksenopplæring i høgre utdanning.

5. *Andre forslag*

- God kontakt med Statens utdanningskontor
- Mer omtale av Folkeuniversitetet/seminar/Internett

Ut fra de forslag og meningsyttringer som er fremkommet kan man konkludere med at enhetene ser for seg en utvikling hvor universitets- og høyskolesystemet blir langt mer aktive. I dette ligger at de høgre utdanningsinstitusjonene selv vil ta hånd om større del av den fleksible eller desentraliserte utdanningen. Det gis mange innspill til hvordan man bør forholde seg til en slik situasjon. En del av innspillene må karakteriseres som ønsker som hverken høgre utdanning eller Folkeuniversitetet selv kan realisere. Eksempel på dette er ideen om revidering av statlige tilskudd og økte bevilgninger til høgre utdanning. Når man lanserer forslag som organisasjonen selv kan initierer og/eller realisere, synes det som om man setter sin lit til, eller krav til, Folkeuniversitetets sentrale ledelse. Folkeuniversitetet sentralt bør spille en aktiv rolle i utforming av den videre relasjon til høgre utdanning. Dette er interessante synspunkter all den tid Folkeuniversitetets enheter synes å ha en svært selvstendig posisjon vis a vis sitt sentrale ledd. Paradoksalt nok kan det altså være slik at det må tas flere sentrale initiativ, og evt. være behov for sterkere sentral styring, for å kunne opprettholde en desentral profil. Men dette handler selvfølgelig ikke bare om Folkeuniversitetets sentrale ledd, det vil uvilkårlig også reise spørsmål om forholdet mellom sentralt, regionalt og lokalt ledd innad i Folkeuniversitetet.

9.4. En regional konkurrent

I forbindelse med drøfting og analyse av studenttall ble det tidligere i denne rapporten vist til at Folkeuniversitetet så langt hatt en svært dominerende plass når det gjelder studieringer på høgre nivå. I løpet av 90-tallet er det imidlertid, på regionalt nivå, etablert nye organisasjoner med tilnærmet samme oppgaver som Folkeuniversitetet. Særlig etableringen av de regionale ressursentra i videregående skole synes å stille Folkeuniversitetet overfor nye utfordringer.

Avslutningsvis i kartleggingsundersøkelsen ble enhetene bedt om å vurdere denne utviklingen.

Det store flertall, dvs. 20 av de 26 enhetene vurderer en slik utvikling som bekymringsfull og man ser for seg en skjerpet konkurranse, kanskje da spesielt fra det en av enheten betegner som «offentlige og halvoffentlige tiltak». Av disse nevnes naturlig nok ressursentrene i videregående skole spesielt. Det pekes på at det gjennom disse «investeres» mye offentlige midler samtidig som de, fra enkelte Folkeuniversitet- avdelingers side, oppleves å få urimelige konkurransefortrinn. Bl.a pekes det på at slike sentra opererer med start- garanti, noe som betyr at man starter opp selv om det bare er en deltaker.

I en slik situasjon er det mange som ser litt mørkt på fremtiden, og det brukes ord som «alvorlig», «truende» «Folkeuniversitetet vil tape terreng», «det hardner til». En av enhetene ser med bekymring på at den posisjon Folkeuniversitetet har bygd opp over 50 år, nå er i ferd med å trues. Og dersom Folkeuniversitetet i årene framover mister sitt engasjement innen høgre utdanning, mener man at også vilkårene for å gi andre tilbud faller bort. Fra en annen enhet sies det at man allerede har merket en skjerpet konkurransesituasjon som til slutt har medført at potensielle brukere har fått færre tilbud . Dette er et poeng som også andre er inne på, økt konkurranse vil etter all sannsynlighet ikke føre til et bedre og/eller bredere tilbud, men til et totalt sett dårligere tilbud.

På den annen side minner en av (de små) enhetene om at det også kan være sunt med konkurranse, den må føre til at Folkeuniversitetet må skjerpe seg. Men samme enhet advarer mot en situasjon hvor de offentlige aktører satser på monopolisering og ikke på samarbeid.

Et par av de største, og mest etablert av Folkeuniversitetet- enhetene, vurderer situasjonen noe annerledes. Man er trygg på at Folkeuniversitetet både har en kompetanse og et nettverk som er konkurransedyktig og som vil bli benyttet også i årene framover. Som en av dem sier:

Folkeuniversitetet vil ha et marked uansett. Mest pga. stor tilpasningsdyktighet og årelang erfaring. Jeg tror at bruk av Folkeuniversitetet (i stedet for offentlige etableringer) vil være mest kostnadseffektivt og fleksibelt.

Og så ligger det muligens en viss trøst i det forhold at Folkeuniversitetet har bygd opp en kompetanse som det for andre vil ta tid å bygge opp.

Hva kan så Folkeuniversitetet gjøre i en situasjon som etter de flestes mening vil føre til økt konkurranse i årene framover?

Sitatet fra en av enheten oppsummerer hovedessensen av de synspunkter som fremkommer om tiltak og strategier:

Folkeuniversitetet må til enhver tid forsøke i best mulig grad å samarbeide med ressurs- og studiesentra og ikke konkurrere med dem. Vi tror det ligger muligheter i lokalmiljøet til å delta i utviklingen av slike sentra i etter- og videreutdanningstilbudene både fra off. og private utdanningsarrangører.

Flere peker på samarbeidsstrategien som en farbar vei, både innad i Folkeuniversitetet og i forhold til andre regionale aktører. Det pekes også på at Folkeuniversitetet bør inngå i nærmere samarbeid med kommunene om realiseringen av de kommunale voksenopplæringsplanene eller sørge for at man inngår i såkalte regionale overbygninger.

Det legges også vekt på bedre samarbeid mellom nivåene *innad* i Folkeuniversitetet og det pekes på at man muligens må gå opp en klarere arbeidsdeling mellom de ulike regionale aktørene.

Et annet fellestrekk i kommentarene er understrekningen av at økt konkurranse må innebære at Folkeuniversitetet må bli mer profesjonell og satse på kvalitet.

10. Konkurransen om kompetanse

I 1998 feiret Folkeuniversitetet i Norge jubileum. Det var da 50 år siden friundervisningene i Oslo, Bergen og Trondheim ble forent i en lands sammenslutning- Norske Studenters Friundervisning - en landsomfattende organisasjon for opplæring av voksne, som alternativ og supplement til offentlig utdanning (44). Som enhver organisasjon med respekt for seg selv ble dette jubileet markert, bl.a. med en egen jubileumbok. Boka er interessant, ikke bare fordi den synliggjør sider ved Folkeuniversitetets utvikling, men også fordi den er ett av få forskningsmessige tilnæringer til studieforbundenes virksomhet i Norge.

I jubileumboka karakteriserer Arvidson bl.a. hovedstrømmingene innen norsk voksenopplæring de siste 30 år. 70-årene var, iflg. Arvidson, preget av en ideologi om voksenopplæring til alle, 80-årene av livslang læring og 90-tallet av kompetanse for konkurranse (45). 90-tallets voksenopplæring er imidlertid ikke bare preget av sterk forankring i humankapital tenkningen. Med en viss omskriving av Arvidsons formulering kan man si at 90-tallet også er preget av en annen strømning, nemlig *konkurranse om kompetanse*. I dette ligger at voksenopplæringsfeltet preges av stadig flere aktører både regionalt og sentralt og at den underforståtte arbeidsdelingen som har eksistert utfordres. Dette er en utvikling også Folkeuniversitetets egne ansatte opplever (46).

10.1. Mellom marked og misnøye.

Det er flere forhold som forklarer at voksenopplæringsfeltet er blitt mer interessant, både for etablerte og nye utdanningstilbydere og - meglere. Kort, og spissformulert, kan man si at årsakene er å finne i spenningen mellom «marked og misnøye».

I takt med økende erkjennelse av kunnskapens økonomiske betydning, øker etterspørselen og betalingsvilligheten når det gjelder utdannings- og opplæringsvirksomhet. Dermed er det også stadig flere som ser utdanning som en mulig forretningsområde. Muligheten for inntjening er et motiv som også blir stadig mer fremtredende i det etablerte, institusjonaliserte utdanningssystem. I høgre utdanning kommer dette bl.a. til uttrykk ved stadig sterkere krav om endringer i reglene angående studentbetaling ved fleksible utdanningstilbud. For å dekke etterspørselen etter fleksibel utdanning må de høgre utdanningsinstitusjonene basere seg på finansiering utenom eget, ordinært budsjett. Siden staten i liten grad er villig til å bidra til dette, blir studentbetaling eller oppdragsfinansiering ofte eneste løsning.

Behovet for inntjening i høgre utdanning må også sees i sammenheng med at relasjonen mellom stat og høgre utdanning er i ferd med å endres, en utvikling som også kan forstås som et mer allment trekk ved en velferdsstat i omstilling. I det Scott karakteriserer som «den tredje velferdsstat»(47), tas forholdet mellom offentlig og privat engasjement og ansvar opp til revurdering. Dette har dels sammenheng med at staten ikke lengre kan fullfinansiere alle gode formål, men må også ses i sammenheng med den ideologikritikk som har vært ført mot velferdsstaten både fra den politiske høyre

og venstreside. I den nye velferdsstaten går bl.a. staten over fra å definere sin oppgave som absolutt, dvs. som en garantist for viktige samfunnsmessige oppgaver, til å bli oppdragsgiver og «the overmighty contractor»(48).). I dette ligger at staten mer ser på seg selv som en kunde som på vegne av skattebetalerne ønsker en rekke tjenester som undervisning, forskning, service. For å oppnå best mulig effektivitet utvikles det et indre marked, en konkurranse mellom alle mulige leverandører og det åpner opp muligheter for flere andre «kunde grupper» som f.eks. den enkelte bruker dennes arbeidsgiver. I stedet for en nokså ensidig kontakt med utdanningsdepartementet vil høyere utdanning inngå i mange, og ulike relasjoner, på ulikt nivå, fra flere sektorer inne statsapparatet, bl.a. vil flere andre departement bli stadig viktigere samspillpartnere fra annen offentlig og privat virksomhet og fra enkeltpersoner. Denne endringen i finansieringsgrunnlag, som kan karakteriseres som semi - privatisering, vil etter all sannsynlighet bare øke i årene som kommer også i vårt land. Scott mener å registrere denne utviklingen i hele Europa og han henviser bl.a. til land som Sverige, Holland og Frankrike. I Storbritannia ser man dette ved en stadig mer bruk av såkalt «top- up fees». I dette ligger at utdanningsinstitusjonene er nødt til å toppfinansiere sine tilbud gjennom studentegenandeler også i de ordinære studier siden de statlige tilskudd ikke er tilstrekkelige(49).

Fremveksten av flere aktører i voksenopplæringsfeltet skjer også fordi sterke brukergrupper ikke er fornøyd med de tilbud som gis og/eller måten tilbud gis på. NHO og LO's kritikk av norsk, høyere utdanning er eksempel på dette. På regionalt nivå kan etableringen av (det etter hvert) landsdekkende kompetanseprosjektet NORNET(NORsk NETTverk for fjernundervisning) forstås i et slikt «misnøyperspektiv»(50).

Grunnlaget for NORNETs tilblivelse lå i den utfordring kommuner og fylkeskommuner stod overfor ved inngangen til 90-tallet: Hvordan sikre at man både i omfang og kvalitet fikk tilført den kompetansen man hadde behov for, dels for at fylker og kommuner skulle framstå som attraktive steder å bo, dels for å løse viktige samfunnsmessige oppgaver? For å løse denne oppgaven mente man bl.a. at utdanningstilbud på universitet- og høgskolenivå var viktig. Men samtidig anså man det ikke som særlig sannsynlig at høyere utdanning eller regionale kompetanseaktører ville ivareta slike oppgaver på eget initiativ. Etableringen av NORNET kan således betraktes som en form for synliggjøring av misnøye eller skepsis såvel til høyere utdanning som Folkeuniversitetet. Det var behov for å etablere noe eget, nytt og mer fleksibelt. De etablerte ordninger, strukturer og organisasjoner var ikke i stand til å imøtekomme den utfordringen man stod overfor.

10.2. Studieringer på høyre nivå – utfyllende, supplerende eller konkurrerende virksomhet?

Kartleggingen som ligger til grunn for denne rapporten viser at selv om aktiviteten er varierende, utgjør studieringer på høyre nivå en viktig del av Folkeuniversitetets virksomhet. Av kartleggingen fremgår det at tilbud på høyre utdannings nivå utgjør alt fra 1 % til 60 % av enkeltavdelingens tilbud. For noen utgjør den både det økonomiske og legitime grunnlaget for virksomheten. Tallene viser dessuten at utdanning på universitets- og høgskolenivå gjennom folkeuniversitetet når frem til mange personer som av ulike grunner ikke har anledning til å studere på heltid. Aktiviteten kan således sies å være en dokumentasjon på det man kan kalle *kompetanseutviklingens nærhetsprinsipp*. Det vil si at en avgjørende forutsetning for å nå nye grupper er at det finnes et lokalt eller regionalt apparat som både kan motivere, informere, inspirere og legge tilbudene til rette.

I Folkeuniversitetets «minnebok» (51) til sitt 40-års jubileum har Jan Eidi gitt en humorfylt beskrivelse av sin tid i organisasjonen. Bl.a. forteller han hvordan han i 1965 opplevde gjennombruddet med utdanning på universitetsnivå (52):

Universitetsundervisningen startet samme høsten med 350 nye Folkeuniversitet-studenter. Sannmørsposten oppfordret kommunen og private til å flagge på byen og på havnen. Norge hadde fått

sitt fjerde Universitet. Noen år etter kom universitetet i Tromsø.

Aktiviteten økte gradvis og i 1979 var det registrert til sammen 40 000 deltakere på studieringer på høgre nivå. I dette tallet ligger også deltakere fra andre studieforbund og opplysningsorganisasjoner (53).

Til tross for raskt økende aktivitet har ikke forholdet til høgre utdanning vært smertefritt. Parallelt med at rekrutteringen til studieringer på høgre nivå skjøt fart ble f.eks. det høgre utdanningssystemet utbygd og desentralisert gjennom distriktshøgskolesystemet. Ett av premissene for distriktshøgskolenes virksomhet var at man kunne bruke inntil 25 % av sine ressurser til deltidsstudier (54). Det var derfor ikke overraskende at det i 1971 ble foreslått at Folkeuniversitetet bare skulle kunne arrangere eksamensrettede tilbud på steder hvor det ikke fantes distriktshøgskoler(55).

Samarbeidet mellom de høgre utdanningsinstitusjonene og studieforbundene har vært tatt opp i flere offentlige utredninger og meldinger og har, med noe ulike utgangspunkt, blitt sett på som både viktig og nødvendig. I St.meld.nr. 92 (1964-65) *Om voksenopplæring* het det f.eks. at relasjonen mellom høgre utdanning og opplysningsorganisasjonene var en smidig form for samarbeid(56) og i NOU 1988:28 (57) sies det bl.a.:

Studieringer på høyere nivå representerer et verdifullt innslag i høyere utdanning, og et utvidet samarbeid mellom studiesammendene og universitet og høgskoler representerer et verdifullt potensiale for videre utbredelse av høyere utdanning. Opplysningsorganisasjonene treffer befolkningsgrupper som ikke nås ved de ordinære tilbud. Den folkeopplysningstradisjon organisasjonene representerer, er nyttig for en videre utbygging av kunnskapssamfunnet.

I de offentlige dokument kan man, over tid, spore en viss dreining i synet på hva man oppfatter som en hensiktsmessig arbeidsdeling mellom høgre utdanning og studieforbundene.

I St. meld. nr. 17(1974-75) *Om den videre utbygging og organisering av høgre utdanning* (58) heter det bl.a. at undervisning som ikke skulle føre frem til eksamen, kortere kurs, konferanser og universitetssirkler, naturlig hørte hjemme i arbeidsfeltet for opplysningsorganisasjonene. Men inntil høgre utdanning selv var i stand til å overta de oppgaver som naturlig hørte inn under deres ansvarsområde åpnet man for at opplysningsorganisasjonene også kunne ivareta eksamensrettede tilbud på universitets- og høgskolenivå. Man la med andre ord vekt på et midlertidighetsprinsipp når det gjaldt eksamensrettede studieringer på høgre nivå.

Dette synet på arbeidsdeling ligger også til grunn 10 år seinere i St.meld.nr 43 (1984-85) *Om voksenopplæring. En del prinsipielle spørsmål og prioriteringer*. Her understrekes det at opplysningsorganisasjonene burde holde sine kurstilbud innenfor en maksimal varighet på 35-40 timer og at man først og fremst burde satse på tilbud som falt utenfor skoleverkets ansvarsområde (59).

Til tross for dette har «unntaksordningen» etter hvert blitt oppfattet og fremstilt som permanent ordning. Sitatet over, fra NOU 1988:28, indikerer for eksempel at man etter hvert anser studieforbundene som et viktig og nødvendig supplement til høgre utdannings egen etter- og videreutdanning. I St.meld. nr.43 (1988-89) *Mer kunnskap til flere* sies det dessuten at det er et mål å utvikle et nærmere samarbeid mellom voksenopplæringsorganisasjonene og det ordinære offentlige skolesystemet (60). Heller ikke det som i tidligere meldinger ble angitt som problematisk når det gjelder forholdet mellom høgre utdanning og studieforbundene, f.eks. ulike muligheter til å ta studentegenandeler og vitenskapelig ansattes private engasjement i studieringer på høgre nivå, tas opp på nytt før i Buer- utvalget.

Dreiningen fra midlertidighet til nødvendighet skyldes i første rekke at høgre utdanning ikke ivaretok sine oppgaver innen voksenopplæringsfeltet. I flere meldinger uttrykkes det imidlertid stor forståelse for dette; arbeidet med grunnutdanning og stor studenttilstrømning tok alle ressurser og all kapasitet. I NOU 1988:28(61) peker man også på at samarbeidet med studieforbundene var en uvanlig rimelig utdanningsform sammenlignet med hva det kostet å etablere en studieplass i det ordinære utdanningssystemet. Studieforbundenes stadig økende aktivitet innen eksamensforberedende tilbud på universitets- og høgskolenivå har således vært funksjonell for begge parter. Høgre utdanning har fått løst en oppgave de ikke har kapasitet (og interesse?) for, opplysningsorganisasjonene har styrket sin stilling som sentral aktør på regionalt og nasjonalt nivå og derigjennom også sitt ressursmessige grunnlag.

I Buer- utvalgets utredning holder man fast ved at et samarbeid mellom høgre utdanning og studieforbundene er ønskelig, men vurderingene synliggjør større forståelse for utdanningsinstitusjonenes situasjon. Bl.a. tar man opp de ulike vilkår som gjelder for adgang til å kreve studentegenandel og det presiseres at samarbeid med studieforbundene ikke må bryte med institusjonens styringsrett knyttet til ressursbruken ved egen institusjon(62). Den holdningsendring som Buer-utvalget representerer skyldes dels at høgre utdanning i løpet av 90-tallet har markert seg klarere på feltet, dels at en del av institusjonene gradvis har blitt mer bevisst betydningen av å styre denne virksomheten selv og dels at ansatte i høgre utdanning utgjorde den største enkeltgruppa i Buer-utvalget.

10.3. Kjempen som våkner

I løpet av 90-tallet, og da spesielt siste halvdel av ti- året, har høgre utdanning fremvist stadig større aktivitet innen det tradisjonelle voksenopplæringsfeltet. Denne utviklingen skyldes mer forhold utenfor høgre utdanning enn akademias genuine interesse og motivasjon for livslang læring som sådan.

Det skal her kort angis en del grunner til at høgre utdanning vil bli stadig mer aktiv innenfor dette feltet:

- *Proessen er allerede i gang.* Som en konsekvens av at høgre utdanning tar voksenopplæring mer på alvor, har flere av de større enhetene institusjonalisert denne virksomheten gjennom etableringen av egne enheter for etter- og videreutdanning. Denne institusjonaliseringen må også forstås som et uttrykk for at man anser etter- og videreutdanning/fleksibel utdanning/voksenopplæring som et viktig, fremtidig satsingsområde.

- *Forholdet mellom studenttilgang, økonomiske rammer og institusjonenes samlede virksomhet.* Når den økonomiske styringen av høgre utdanningen endrer seg fra «lagerbeholdning» til «produksjonsresultat» (63), blir opprettholdelse av studenttallet en forutsetning for å opprettholde sitt samlede aktivitetsnivå. Konsekvensene av en ressursmessig nedgang er både uvant og truende for et høgre utdanningssystem som stort sett har vært i kontinuerlig vekst. Det settes derfor i verk ulike strategier for å holde studenttallet oppe. Bleiklie viser til at man i England har hatt en klar nedgang i per capita bevilgninger pr. student, noe som igjen har hatt en vekstdrivende effekt siden mange universiteter har økt studentopptaket for å unngå nedgang i bevilgningene (64).

Så langt synes det som norsk, høgre utdanning satser mest på markedsføringsfremstøt mot førstegangsstudentene. En annen strategi er å tilpasse utdanningstilbudet i forhold til endringer i søkermassens behov. I en analyse og drøfting av universitetenes yrkesretting av lavere grad påviser Vabø hvordan tiltak for å yrkesrette utdanningen og endring av fagprofil i retning av nye og etterspurte fag, må forstås i lys av den omfattende ressurs- og legitimeringskrise universitetene befant seg i på 80-tallet (65), en situasjon som ved årtusenskiftet er i ferd med å gjenoppstå med forsterket kraft.

Et tredje, og stadig mer aktuelt alternativ, vil være å satse på de voksne studentene, bl.a. fordi denne gruppa vil være langt mer betalingsdyktig, enten de som enkeltindivider betaler eller studiene finansieres av arbeidsgiverne. Allen viser f.eks. til en livsstilstudie fra Storbritannia i 1993 hvor det bl.a. fremkommer at konsumentene i fremtiden vil bruke mer penger på forsikring, pensjoner, helse og utdanning og mindre på klær, mat og tobakk (66). I Buer- utvalget og den påfølgende stortingsmelding er det da også fremmet forslag som skal gjøre regelverket enklere for kunne kreve studentegenandeler.

- *Videreutvikling av IKT.* IKT har så langt vært en viktig drivkraft for den stadig økende interessen for fjernundervisning i høgre utdanning. Når organisasjoner som SEVU (Senter for etter- og videreutdanning) og UMS (Universitetets Mediesenter) ved Universitetet i Bergen fant NORNET-prosjektet interessant var det like mye ut fra teknologisk nysgjerrighet som ut fra utdanningspolitiske visjoner. Det er ingen ting som tilsier at denne interessen blir mindre. Høgre utdanning er dessuten det utdanningsnivå som i dag er klart best utstyrt når det gjelder IKT (Alexandersen 1996) og som i overskuelig framtid også vil være i stand til å ta dette i bruk i stor skala og være i front på utviklingen av dette området.

- *Ytre press, behov og interesse.* I kjølvannet av Buer- utvalgets arbeid har særlig LO/NHO vært kritiske i sin karakteristikk av høgre utdanning. «Trusselen» om etableringen av et eget åpent universitet har helt klart vært medvirkende til den holdningsendring man i dag kan registrere ved mange av de høgre utdanningsinstitusjonene. Haughey viser også til hvordan krav om nærmere kobling mellom utdanning og arbeid var medvirkende til økt interesse for og satsing på fjernundervisning i Kanadisk høgre utdanning på første del av 80-tallet (67). Man må dessuten anta at dette markedet over tid vil bli mer kompetent til å målbære sine krav, sin kritikk og sine behov overfor høgre utdanning. Dessuten vil næringslivet etter all sannsynlighet få økt finansiell betydning for høgre utdanning både gjennom oppdragsforskning og oppdragsundervisning. Universitet og høgskoler vil også i stadig større grad være avhengige av eksterne medspillere bl.a. i forhold til sentrale politiske myndigheter. Dette nødvendiggjør en legitimering av virksomheten i forhold til omverdenen og i den sammenheng er fleksibel utdanning et viktig «instrument».

- *Indre faglig og administrativt driv og motivasjon.* Det bør også pekes på det indre driv som finnes i fagmiljøene. Hos mange vil man finne et ekte og oppriktig engasjement for ideene om livslang læring og/eller for den landsdel eller region man er en del av. Vabø viser imidlertid at også andre motiv kan være utslagsgivende. Hun påpeker at yrkesrettingen av universitetenes lavere grad ikke bare var utslag av eksternt press eller følt konkurranse fra et høgskolesystem i medvind. Det handlet også om et visst indre driv og om fagmiljø som gjennom en dreining av perspektiv så muligheten til å realisere egne faglige ambisjoner og/eller styrke eget institutt ressursmessig (68).

- *Tilgang på sentrale, offentlige midler.* I kjølvannet av kompetansereformen antas det at omfanget av statlige midler til fleksibel utdanning, ikke minst rettet mot arbeids- og næringslivet, vil øke. Selv om det neppe vil øremerkes omfattende nasjonale ressurser, vil slike midler være viktig for å motivere høgre utdanning til innsats. Et eksempel på dette er etableringen av SOFF - Sentralorganet for fjernundervisning på universitets- og høgskolenivå. SOFF har i løpet av sin snart 10 - årige eksistens ikke disponert noe omfattende budsjett men det må allikevel være grunn til å hevde at det har kommet forholdsvis mye ut av disse midlene. I løpet av denne perioden har SOFF støttet utviklingen av om lag 150 kompetansegivende fjernundervisningstilbud i Norge. Den form for «såpenger» SOFF disponerer synes altså å være en god strategi for å vri institusjonenes virksomhet i retning av fleksibel utdanning.

Man må også anta at når kompetanseutvikling ikke bare blir et anliggende for KUF, men for alle departement, vil det også gjennom disse gis økt muligheter for økonomisk støtte til utdanningstilbud.

10.4. Folkeuniversitetet - mellom barken og veden?

I en tid hvor kunnskap og kompetanse verdsettes som aldri før burde Folkeuniversitetet i realiteten stå overfor en gullalder. Allikevel er Folkeuniversitetets avdelinger preget av tvisyn når det gjelder den fremtidige utviklingen. Der noen er optimister og har stor tro på framtida er andre mer pessimister og ser mørkt på muligheten til å feire Folkeuniversitetets 75-års jubileum. At tidene endrer seg kan også leses ut av Arvidsons jubileumsanalyse. Når han trekker opp sine perspektiv på Folkeuniversitetets rolle og betydning for det neste århundre er han langt mer argumenterende enn dokumenterende (71).

Årsaken til de ansattes tvisyn henger nok først og fremst sammen med en utvikling hvor Folkeuniversitetet som aktør i kunnskapsmarkedet er i ferd med å havne mellom barken og veden. På den ene siden skal man møte de utfordringer som ligger et stadig mer aktivt og selvbevisst høgre utdanningssystem. På den andre siden oppstår det stadig nye regionale aktører. En analyse av utviklingen i en av regionene i Troms fylke viser for eksempel at det i løpet av 90-tallet er etablert fire nye kunnskapsmeglere i tillegg til AOF og Folkeuniversitetet. Med kunnskapsmegler menes her enheter som ikke gir egne utdanningstilbud, men som formidler utdanningstilbud mellom en bruker/bestillergruppe og en leverandørinstitusjon. Meglerbetegnelsen gir ofte to assosiasjoner. Som fagbegrep knyttes det ofte til nettverkstenkningen og til aktører med høy sentralitet som befinner seg i et knutepunkt av mulighets- og ressursstrømmene i et nettverk. Megleren økonomiserer antall kontakter på samme måte som en grossist forenkler distribusjon(72). Begrepets assosiative funksjon leder tankene mot produksjon, marked, kjøp og salg. Mange, kanskje spesielt innenfor utdanningssystemet, vil ha seg frabedt en slik begrepsbruk fordi den synliggjør en ideologi man ikke vil identifisere seg med. Begrepsbruken er likevel funksjonell fordi den angir et verdi- og perspektivskifte hvor utdanning som vare og konsumprodukt blir stadig mer fremtredende.

Den første megleretableringen i den over nevnte Troms-regionen er det regionale ressursenteret i videregående skole (også kalt OPUS- opplærings- og utviklingssentra). Disse sentra har etterhvert utviklet seg til et landsomfattende nettverk på linje med Folkeuniversitetet.

Fram til nå har den videregående skolens innsats i voksenopplæring vært knyttet til den vanlige videregående opplæring for voksne og til opplæring for voksne fremmedspråklige elever. Fra slutten av 80-tallet tar innsatsen på dette området en ny vending gjennom etableringen av regionale ressursentra (heretter forkortet til RRS) knyttet til skolene. Et ressursenter er definert som en fast organisert samarbeidsarena mellom videregående skole og lokalt arbeidsliv (73). Som det framgår av definisjonen er RRS mål å etablere et nærmere samarbeid mellom den kompetanse videregående skole har og det lokale/regionale arbeids- og næringsliv.

Kunnskapsmeglerrollen til RRS kan både sees i forhold til en intern og en ekstern funksjon. Den interne er knyttet til formidling og koordinering av skolens egen kompetanse. Den faglige kompetansen er knyttet til moderskolen(e), det er denne som brukes i forhold til ulike etter- og videreutdanningstilbud. Den interne meglerfunksjonen kan også karakteriseres som en legitim funksjon fordi den er i tråd med ressursentrenes opprinnelige mandat .

Erfaringene fram til nå viser at RRS også ivaretar en ekstern meglerfunksjon. Evalueringen fra Troms fylke viser bl.a. at de også har fungert som formidlere av kompetanse mellom relevante brukergrupper og andre aktuelle utdanningsinstitusjoner/kompetansmiljø der skolen selv ikke kan gi et tilbud. I noen sammenhenger dreier det seg om tilbud fra en annen videregående skole eller fra en lærer ved en annen skole. I andre tilfeller påtar man seg oppgaver med å formidle kompetanse fra høgre utdanning til aktuelle brukergrupper i sin region, slik man f.eks. Gjorde da man inngikk i samarbeid med NORNET om 5-10 års pedagogikk (74).

Den andre etableringen i Troms er Forsvarets studiesenter (FSS) i indre Troms . Etableringen av denne må sees i nær sammenheng med omstruktureringen av det norske forsvaret. Det ble bl. a. lagt vekt på

at Forsvaret i langt større grad måtte benytte seg av det sivile utdanningssystem, som på mange områder har bedre og mer omfattende kompetanse enn det Forsvaret selv kan tilby (spesielt i en omstillingsfase). Det ble dermed nødvendig å finne fram til organisatoriske ordninger som på en fleksibel og kompetent måte kan tilføre Forsvaret denne kompetansen(75). For FSS er hovedoppgaven å etablere relevante utdanningstilbud via det etablerte utdanningssystemet på linje med Forsvarets Voksenopplæring. Til forskjell fra Voksenopplæringen har FSS har både en regional og nasjonal oppgave når det gjelder utdanning av sivilt og militært personell i Forsvaret. Dessuten har man også et spesielt ansvar for sivilbefolkningen i de tre «militærkommunene» i indre Troms, Målselv, Bardu og Sørreisa.

Forsvarets studiesenter har allerede etablert flere fleksible utdanningstilbud hvor det samarbeides med høgre utdanningsinstitusjoner. Det som til en viss grad skiller FSS fra «de vanlige meglere» er at man i stadig større grad legges vekt på et institusjonelt samarbeid, dvs. man går i stadig større grad bort fra samarbeid med enkeltpersoner i de akademiske fagmiljø. Bl.a. ble det h-96 igang et skreddersydd 20 vt tilbud i personalledelse og personaladministrasjon i samarbeid med Universitetet i Tromsø.

Den tredje etableringen var det såkalte Tromsnett i Troms fylke, initiert av Utviklingscenteret for Indre Troms ved at kommunene etablerte egne møteplasser for å sikre relevant kompetansetilførsel (76). Nettet kan i første rekke defineres som et fysisk nettverk bestående av 24 konferanserom fordelt på 20 av fylkets 25 kommuner. Konferanserommene skulle være utstyrt med TV, video, høyttalende telefon og telefax. I hver kommune var det dessuten oppnevnt en eller flere kontaktpersoner.

Det ble gjennomført ett større utdanningsprosjekt via Tromsnett, desentralisert sykepleie i regi av Høgskolen i Tromsø. Utdanningen har i hovedsak fungert som en vanlig desentralisert utdanning, men med den forskjellen fra tidligere at studentene har kunnet møtes innenfor kommunens grenser eller i nabokommunene til samarbeid og læring. En del av teoriundervisning gitt gjennom preproduserte videogram som ble sendt ut til gruppene. I tillegg hadde man kontakt med medstudenter og lærere via fax og telefon.

Erfaringene med denne utdanningen ble svært positive, bl.a. gjorde studentene det svært godt til eksamen. «Det beste kullet» i Sykepleierskolens/Høgskolens historie, i følge Høgskolen i Troms.

Bl.a på denne bakgrunn ønsket man å videreføre Tromsnettkonseptet. Man tenkte seg en fylkeskoordinering via Statens Utdanningskontor og en regional koordinering. Fylkeskoordineringsfunksjonen skulle ivareta tre hovedoppgaver: Være Tromsnetts kontaktpunkt utad, være initiativtaker/koordinator m.h.t. videreutvikling av Tromsnett og ha ansvar for å samordne undervisningstilbud i fylket. Det viste seg imidlertid vanskelig å utvikle Tromsnett etter disse linjene og nettverket er i dag mer eller mindre avvirket.

Den fjerde etableringen i Troms er et eget studiesenter for Ytre Midt- Troms regionen, og da først og fremst til den tredje største kommunen i Troms fylke, Lenvik, med tettstedet Finnsnes. V-96 etablerte man et studiesenter (Studiesenteret på Finnsnes) som primært sikter mot å skaffe til veie høgre utdanningstilbud til regionen.

Begrunnelsene for etablering av Studiesenteret er i hovedsak de samme for de andre nye aktørene. Man erkjenner kompetansens betydning for regionen og fylket og nødvendigheten av at kompetansen kommer folk i møte. Man understreker også etableringens strategiske betydning. Lenvik kommune og regionen har de seinere år vært utsatt for en omstilling som har ført til nedleggelse og/eller reduksjon av hjørnesteinsbedriftene. Etableringen av et studiesenter, med tilhold i den gamle folkehøgskolen, ville i mer enn en forstand oppleves som at utviklingen var i ferd med å snu til det bedre. Det har derfor vært lagt ned mye politisk arbeid og prestisje for å få dette til. Det som er spesielt nytt i tenkingen for dette prosjektet er at man ikke bare er opptatt en organisatorisk infrastruktur, men også ser for seg utviklingen av nye fag og fag knyttet til regionens særtrekk.

Etableringen av studiesentra skjer også flere andre steder i Nord-Norge, bl.a. Vadsø, Kirkenes Lofoten, Mo i Rana og Brønnøysund.

Selv om noen av disse ble etablert for å betjene bestemte målgrupper, som for eksempel ansatte i forsvaret eller det lokale næringsliv, viser utviklingen at aktørene blir mer og mer lik hverandre både når det gjelder målgrupper, utdanningstilbud og utdanningsnivå. Det har også vært interessant å registrere at disse nye aktørene alle tenker seg de samme funksjoner(77) :

- Analysere og kartlegge behov for utdanning.
- Være pådriver overfor utdanningsinstitusjonene og sentrale myndigheter.
- Holde seg ajour med hvilke utdanningstilbud som finnes.
- Markedsføre studietilbud ute i kommunene, samordne ulike kurs/tilbud.
- Tilrettelegge lokalt for et godt studiemiljø, koordinere samarbeid på tvers av kommunene
- Samordne, følge opp og koordinere direkte i forhold til studentene, her inkl. studieveiledning.
- Være i stand til å se pedagogiske muligheter og utfordringer ute i distriktene
- Se muligheter til å ta i bruk nye datatekniske og teletekniske muligheter innenfor fjernundervisning.

Den nye situasjonen med etableringen av ulike, til dels overlappende aktører for lokal og regional kompetanseutvikling legger grunnlag for konkurranse og interessekamp både når det gjelder midler, makt og hegemoni. Selv om aktørene i utgangspunktet ønsker å etablere en hensiktsmessig arbeidsdeling, viser den seg vanskelig å holde i praksis. I Troms- regionen gav dette seg bl.a. utslag i at samme høgre utdanningstilbud høsten 1996 ble annonsert av tre av aktørene i regionen. Bare en av dem kunne til slutt gjennomføre tilbudet. En av de aktørene som primært skulle satse på høgre utdanning i regionen er nå også involvert i § 20 -kurs i andre regioner. En annen , som primært formidler videregående skoles kompetanse, har også involvert seg i tilbud på høgre nivå. Økonomi blir viktigere enn opprinnelig målsetting, opprinnelige målgrupper og ideologi.

Situasjonen er ikke særegen for Troms. Fra RRS i Alta uttrykkes dette slik (78):

I vår region er det relativt mange kurstilbydere. Alle opererer til dels i det samme markedet med de samme kurstilbud.

Av kurstilbydere i distriktet kan nevnes:

AMO- Senteret

Friundervisningen

Næringsakademiet

AOF

Serviceakademiet

En slik mengde tilbydere i et relativt begrenset marked, må nødvendigvis medføre at det oppstår en konkurransesituasjon mellom tilbyderne. Dette til tross for at de sentrale aktører på tilbudssiden er enige om å samarbeide. Imidlertid er det vanskelig å få gjennomført et konkret samarbeid, da alle tilbyderne er egne resultatenheter.

Konkurransen er imidlertid ikke bare knyttet til enkelttilbud, men gjelder også forholdet til utdanningsleverandørene, og da først og fremst høgre utdanning. Etableringen, og utbredelsen, av de regionale ressursentra er i denne sammenheng særlig interessant fordi flere høgre

utdanningsinstitusjoner, bl.a. NTNU har vist stor interesse for et forpliktende og nært samarbeid med disse. Også i andre sammenhenger fremgår det at ressursentrene i stadig økende grad fremstår som et alternativ eller konkurrent til Folkeuniversitetet. I SOFFs utredning om satellittbasert fjernundervisning trekkes ressursentrene inn som en viktig samarbeidspartner for høgre utdanning (SOFF 1994) og i Buer- utvalget sies det at ressursentrene bør spille en viktig rolle i den regionale kunnskapsutviklingen (79). Samtidig med dette er studieforbundenes rolle tonet noe ned i forhold til det som har vært vanlig i tidligere utredninger. Man må også anta at når Arbeidsmarkedsetaten reduserer sine oppdrag til de RRS vil koblingen mot høgre utdanning bli stadig mer aktuell og nødvendig for å opprettholde virksomheten.

10.5. Rett kurs som ny kurs?

Nye tider og nye betingelser er ikke noe nytt i Folkeuniversitetets historie. Helt siden etableringen i 1948 har organisasjonen vist evne til tilpasning, ikke minst i forhold til statlige tilskuddsordninger. Organisasjonen har dessuten vist at man kan takle vanskelige tider, slik for eksempel situasjonen var på første del av 80-tallet (80).

Ved inngangen til år 2000 kan man neppe snakke om noen ny krise, men utfordringene er både mange og grunnleggende. I tillegg til at høgre utdanning blir mer aktiv og den regionale konkurransen øker, må man også ta i betraktning at nye, private aktører og utenlandske utdanningsinstitusjoner gjør sitt inntog på det norske kompetansemarkedet, ikke minst gjennom IKT- baserte tilbud.

Avslutningsvis skal pekes på noen mulige veivalg når det gjelder Folkeuniversitetets fremtidige forhold til høgre utdanning.

1. *Fortsette som før*

En strategi er selvfølgelig å fortsette langs de linjer man arbeider etter i dag. Utgangspunktet er da at Folkeuniversitetet allerede er så innarbeidet og er så viktig for høgre utdanning at det neppe vil skje noen dramatiske endringer. Denne strategien vil etter all sannsynlighet føre til at de største enhetene, og de enhetene med beste kontakt med høgre utdanningsinstitusjoner, vil klare seg best. "Taperne" blir de små enhetene med et mer perifert forhold til høgre utdanning. Resultatet av en slik strategi vil etter all sannsynlighet også innebære at færre høgre utdanningsinstitusjoner, enn i dag, vil ha en aktiv og positiv relasjon til Folkeuniversitetet.

2. *Satse på annen utdanningsaktivitet*

Et annet alternativ er at Folkeuniversitetet vurderer studieringer på høgre nivå som en stadig mindre del av det samlede tilbud og at det derfor blir viktig å finne andre, og nye virksomhetsområder. Også Arvidson er inne på dette når han peker på at Buer- utvalget på mange måter henviser studieforbund og folkehøgskoler til et eget område frikoblet fra det formelle utdanningssystemet (81). Men å bygge opp en ny identitet, f.eks. basert på en folkeopplysningsideologi Folkeuniversitetet mer eller mindre har forlatt, synes vanskelig.

3. *Utvikle konkurransemessige fortrinn.*

En tredje løsning ligger i at Folkeuniversitetet, for å etablere bedre og mer varige koblinger med/mot høgre utdanning, og for å «vinne» en evt. regional konkurranse om høgre utdannings gunst, profilerer og utvikler kompetanse eller særtrekk som også er viktig for universitet- og høgskoler. Spørsmålet er da hvilke konkurransefortrinn Folkeuniversitetet i dag har, f.eks. sett i forhold til de RRS. Ut over at studieringer på høgre nivå er en virksomhet Folkeuniversitetet har holdt på med i snart 35 år, er det i dag vanskelig for utenforstående å se hvor Folkeuniversitetet fremhever seg i forhold til RRS. Fra Folkeuniversitetet selv har kvalitetssikring vært et område man har ønsket å profilere seg på. En annen mulighet er at man profesjonaliserer seg på kompetansekartlegging og kompetanseplanlegging.

4. *Bli høgre utdannings forlengende arm*

En fjerde løsning er at Folkeuniversitetet inngår som høgre utdannings forlengede arm i sine regioner. Til grunn for en slik strategi ligger det at Folkeuniversitetet, i langt større grad enn tilfellet er i dag, tilpasser seg den eller de strategier høgre utdanning legger til grunn for et slikt samarbeid. Jo større grad av selvbevissthet utdanningsinstitusjonene har om sin egen rolle på dette feltet, jo klarere og mer entydige premisser vil de legge for evt. samarbeid. Hovedpremisset vil være knyttet at samarbeidet ikke bare skal gi uttelling for de faglige ansatte, men også for institusjonen; økonomisk, faglig og/eller på annen måte. Sagt noe spissformulert vil samarbeidsrelasjonen endres fra individuelt engasjement hos den enkelte vitenskapelig ansatte til forpliktende, institusjonell regulering. På sikt vil de aktive institusjonene heller ikke "finne seg i" den passive godkjenningsordningen voksenopplæringsloven i dag pålegger utdanningsinstitusjonene.

Folkeuniversitetet må, på sin side, gjennom en slik samarbeidsrelasjon, være sikret et tilstrekkelig og stabilt aktivitetsnivå når det gjelder studieringer på høgre nivå.

5. *Inngå i en ny, større og integrert regional kompetanseenhet*

Som det fremgår av kap. 9 er Folkeuniversitetet enheter nokså samstemte i at en vitkig fremtidig strategi i forhold til andre regionale aktører er samarbeidslinjen. Også sett i forhold til høgre utdanning synes dette å være en relevant og spennende vei å gå.

Dermed er også en femte strategi for Folkeuniversitetet angitt, nemlig at organisasjonen, som en av de mest erfarne voksenopplæringsaktører, tar initiativ til samordning og integrering av de regionale aktører slik at hver region (her forstått som del av et fylke) kan fremstå med en mer samlet, helhetlig og kraftfull kompetanseorganisering.

Erkjennelsen av lokale og regionale enheters betydning for menneskers deltakelse i opplæring og utdanning må sies å være udiskutabel. Jo mer perifert forhold voksne har til utdanning og opplæring, jo større betydning har slike enheter for deltakelse og motivasjon. Den økende etableringen av slike enheter gjør det imidlertid nødvendig å drøfte hva som i framtida vil være en hensiktsmessig organisering og arbeidsdeling. Vi har i Norge hverken et befolkningsgrunnlag, eller en økonomi, til å opprettholde et mangfold av studiesenterordninger i vårt langstrakte land. Eksempler på noen av de dilemma som kan oppstå ser man gjennom utviklingen i Troms fylke.

Alternativet til «naturlig avgang» for de minst konkurransedyktige er forpliktende samarbeid og integrering. I stedet for at de lokale og regionale ressurser skal spres på flere enheter med samme siktemål, vil det for alle parter være lønnsomt, langt mer effektivt og kvalitetshevende om det i en region eller større kommuner bare var ett studiesenter, en enhet som hadde kommunal og regional kompetanseutvikling som hovedansvarlig.

En slik form for sentralisering vil kunne føre til en rekke fordeler: Man kunne gi flere tilbud, man fikk utviklet en bredere kompetanse, man kunne ivareta flere oppgaver, man kunne investere i bedre og mer (teknologisk)utstyr, man kunne planlegge mer helhetlig og dialogen med utdanningsinstitusjonene (både på videregående og høgre nivå) ble bedre og tettere. Det ville også ha den åpenbare fordel at man vil kunne etablere et enhetlig og oversiktlig nasjonalt nettverk av studiesentra som kunne samarbeide, og som ved hjelp av IKT således kunne løse ett av distrikts- Norges store problem, nemlig hvordan tilby lokal eller regional utdanning når det bare er et fåtall studenter.

Parallelt med en regional styrking og konsolidering kan man tenke seg at hver slik enhet også etablerer, og har ansvar for, mindre, lokale møteplasser på flere steder innenfor sin region. I en forstand er dette å sammenligne med forholdet mellom Folkeuniversitetets områdekantor og avdelingskontor. Forskjellen ligger i at slike lokale møteplasser skal ligge så nært den enkelte bruker som mulig og at de ikke nødvendigvis har egen bemanning. Man kan forestille seg disse møteplassene

som mindre, ubemannede møteplasser med god og relevant teknologisk utrustning. Et eksempel på et slikt nettverk er det såkalte Tromsnett..

I en slik desentral nettverksmodell vil hvert regionalt studiesenter ha ansvar for flere lokale møteplasser. Om studentgrunnet er stort nok kan også egne tilbud gjennomføres ved disse lokale enhetene.

Enhver ide om sammenslåing og /eller reorganisering møtes selvfølgelig med en mengde motforestillinger og hindringer. Erfaringene fra sentraliserings- og omstillingsprosessen for høyskolene i Norge viser med all tydelighet at det å sette sammen tidligere autonome enheter sammen til en felles administrativ enhet ikke er løst over natta.

En del av motstanden mot en sammenslåing eller integrering vil helt klart være av ideologisk art. Før Folkeuniversitetet evt. "heiser sitt glemte folkeopplysningsbanner" for å markere avstand til RRS, bør det påpekes at utviklingen er i ferd med å forme alle regionale aktører over samme lest. Overlevelse blir stadig viktigere enn ideelle målsettinger. Dessuten kan det hevdes at det bare er gjennom en integrering og konsolidering at det vil være plass for Folkeuniversitetets ideologiske arvesølv.

I tillegg vil selvfølgelig ambisiøse ledere og ansatte ved de ulike enhetene vanskelig kunne tenke seg tanken på at de ikke lenger fikk drive sin virksomhet som før. Dessuten vil en slik helhetlig tankegang kreve samordning og endringer i lover og regelverk.

Ny organisering, og nye organisatoriske vilkår for lokal og regional studiesentervirksomhet, må etter min mening stå sentralt i videreutviklingen av det fremtidige, norske kompetansesamfunn. Spørsmålet er hvem som tar initiativ og hvem som kan drive en slik prosess framover. Det synes ikke unaturlig at Folkeuniversitetet med sitt nettverk, sin erfaring og samlede kompetanse påtar seg en slik rolle. Og for å avslutte med nok en parafase over Arvidsons jubileumbok, det kan jo hende at rett kurs for Folkeuniversitetet faktisk innebærer en helt ny kurs?

Noter

1. KUF: NOU 1997:25 - *Ny kompetanse*
2. *Ibid*, p. 76-77
3. Bengtsson, J: *Forelesning ved UiO, 1/12.97 på seminar om Buerutvalgets innstilling. Arrangert av de fire norske universitetene i samarbeid.*
4. Gooderham, P/ Nordhaug, O: *Kompetanseutvikling i næringslivet*. TANO 1996
5. Eide, K: Samfunnsbedring og livslang læring, p. 55. I Tøsse, S(red): *Fra lov - til reform. En artikkelsamling om politiske intensjoner, forskningens rolle og utfordringer knyttet til en voksenopplæringsreform*. NVI 1996
6. Eide: *Ibid*
- Bengtsson, J: *Ibid*
7. KUF: NOU 1985:26 *Dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter*
NOU 1986:23 *Livslang læring*
8. KUF: NOU 1997:25 *Ny kompetanse, kap. 1*
9. LO: *Handlingsplan for etter- og videreutdanning. Et nasjonalt løft for en kunnskapsmessig fordelingspolitikk*. 1995
10. Bengtsson, J: *Ibid*
11. Amdam, R/ Bjarnar, O: *En bedrift i norsk skole*. NKS-forlaget 1989.
12. Helt siden 1970-tallet har det f.eks. I stortingsmeldinger og andre offentlige dokument og utredninger blitt slått fast at høgre utdanning, og da særlig universitetene, skulle konsentrere seg om

grunnutdanningene. Man har imidlertid sagt at utdanningsinstitusjonene skal få beholde sine ressurser dersom studenttallet reduseres slik at overskytende midler skal kunne brukes til etter- og videreutdanning.

13. Grepperud, G: «Kjempen som våkner». Voksenopplæring og høgre utdanning i Norge. I Tøsse, S (red): *Fra lov - til reform. En artikkelsamling om politiske intensjoner, forskningens rolle og utfordringer knyttet til en voksenopplæringsreform*. NVI 1996

14. Longworth, N/ Davies, W.K: *Lifelong Learning*. Kogan Page. London. 1996

15. Univ. i Oslo: «*Handlingsplan om organisering av etter-og videreutdanning ved Universitetet i Oslo*», vedtatt 20.05.97, p. 4. Universitetet i Oslo.

16. Folkeuniversitetets adressliste for egne avdelinger ikke offentlige og det ble derfor vedtatt at spørreskjemaet ble oversendt Folkeuniversitetet sentralt som selv foretok utsendingen. Sammen med skjema la Folkeuniversitetet ved framkert svarconvolutt.

17. Kerlinger, J.: *Foundations of Behavioural Research. Second Edition*. Holt, Rinehart and Winston. 1977. London.

18. Grepperud: *Ibid*

19. FU: *Universitets- og høgskolekurs 1995/96*. Oslo

20. FU: *Oversikt over planlagte tilbud på universitets- og høgskolenivå 1996/97*

21. Det må tas et visst forbehold for det eksakte tallet. Dette skyldes at det for en av de store avdelingene er vanskelig å skille ut hvilke tilbud som gikk over begge semestre og hvilke som startet opp som nye tilbud v-97. Mangel på nøyaktighet er evt. ikke større enn at det knapt vil gi seg utslag på prosentberegningen. Det er evt. snakk om 1-2 tilbud. Avdelingen er skriftlig bedt om å oppklare evt. misforståelser, men svar er ikke mottatt.

22. Samme antall betyr ikke nødvendigvis identiske tilbud

23. Sentralorganet for fjernundervisning på universitets- og høgskolenivå foretok i 1991 en større nasjonal kartlegging av såkalte eksterne kompetansegivende utdanningstilbud. Kartlegging omfattet både studieåret 1991/92 og perioden 1987-90. Kartleggingen ble aldri bearbeidet og utgitt, den eksisterer i dag kun gjennom en første datautkjøring av materialet.

24. Etzioni, A: *Modern Organizations*. Englewood Cliffs, NJ. 1964

25. Arvidson, L: *ett kurs uten statlig styring. Folkeuniversitetet 1948-98*, pp. 24-

Folkeuniversitetet. 1998.

26. Opplysninger gitt av seniorrådgiver Lars Skjold Wilhelmsen, UiB og generalsekretær Odd Einar Johansen, Folkeuniversitetet.

27. Skjei, J: Folkeuniversitet. Hvor skiller vi lag med resten av familien? I *Folkeuniversitete* 3/94

28. Denne formuleringen er hentet fra Arvidsons jubileumsbok hvor han bl.a. drøfter hvilke perspektiv som skal ligge til grunn for Folkeuniversitetet. Arvidson: *ibid*, pp. 72-73

29. Skjei: *Ibid*

30. FU: *Årsmelding for 1995*

31. FU: *Oversikt over tilbud på universitets- og høgskolenivå 1996/97*

32. KUF: NOU 1988: 28 *Med viten og vilje*, p73

33. Stølen, G: *Tilbake til skolebenken – fra erfaringslæring til skolekunnskap*. Rapport nr.2. Voksenopplæring i Finnmark. UNIKOM 1994

34. Arvidsson. *Ibid*, p. 42

35. Arvidson: *Ibid*, p. 45

36. Skjei: *Ibid*, p. 22

37. SOFF: *Det nasjonale kunnskapsnett*. SOFF- rapport 5/93. Tromsø

38. SOFF: *Studievilkår for fjernundervisningsstudenter*. SOFF-rapport 2/93. Tromsø

39. FU: *Oversikt over tilbud på universitets- og høgskolenivå 1996/97*

40. VOFO: *Statistikksamendrag alle organisasjoner 1995*

41. SOFF: *Fjernundervisningsprosjekt på universitets- og høgskolenivå*. SOFF-rapport 1/96. Tromsø

42. UiO: *Studentstatistikk høsten 1994*. Informasjon fra studentregisteret UiO.1995 *Studentstatistikk høsten 1995*. Informasjon fra studentregisteret UiO.1996. *Studentstatistikk høsten 1996*. Informasjon fra studentregisteret UiO.1997

43. UiO: *Ibid*
44. 8 enheter har svart, til sammen 32 tilbud
45. FU: *Oversikt over tilbud på universitets- og høskolenivå 1996/97*
46. Johansen, O E: *Forord*. I Arvidson, L: *Rett kurs uten statlig styring*. Folkeuniversitetets jubileumbok. 1998. Oslo
47. Arvidson, Lars: *Ibid*.
48. Scott, Peter: *The Meanings of Mass Higher Education, p.171*. The Society for Research into Higher Education & Open University Press. 1995. Buckingham.
49. Scott: *Ibid, p.*
50. Grepperud: *Økt kunnskap er også en utfordring*. Under arbeid
51. Werner, W.: *Forord. I: – over hele landet. Folkeuniversitetet 40 år. 1948 – 1988*. Friundervisningens Forlag. 1988. Oslo
52. Eidi, J: *Hele Norge ble litt etter litt vårt, p.43. I: – over hele landet. Folkeuniversitetet 40 år. 1948 – 1988*. Friundervisningens Forlag. 1988. Oslo
53. VOFO- forbundet: *Diverse voksenopplæringsstatistikk*.
54. KUF: St.meld.nr. 17 (1974-75) *Om den videre utbygging og organisering av høgre utdanning*.
55. Arvidson: *Ibid, p.36*
56. KUF: St.meld.nr. 92 (1964-65) *Om voksenopplæring*
57. KUF: NOU 1988:28 *Med viten og vilje, p.*
58. KUF: St.meld.nr. 17 (1974-75), p.
59. KUF: St.meld.nr 43 (1984-85) *Om voksenopplæring. En del prinsipielle spørsmål og prioriteringer*.
60. KUF: St.meld. nr.43 (1988-89) *Mer kunnskap til flere*
61. KUF: *NOU 1988:28, p*
62. KUF: St.meld.nr. 66 (1973-74) *Om høgre utdanning*.
63. KUF: NOU 1997:25 *Ny kompetanse*
64. Bleiklie, I: *Universitetet - fra kulturinstitusjon til kunnskapsbedrift*. I: Bleiklie (red): *Kunnskap og makt*. Tano-Aschehoug. Oslo 1996.
65. Bleiklie, I: *Reformpolitikk og endring*. I I. Bleiklie (red): *Kunnskap og makt*. Tano-Aschehoug. Oslo 1996
66. Vabø, Astrid: *Yrkesretting av lavere grad*. I Bleiklie, I (red): *Kunnskap og makt*. Tano-Aschehoug. Oslo 1996
67. Allen, C: *Education at Risk*. Cassell Education. 1997. London
68. Alexandersen, J: *Den digitale revolusjonen - angår den pedagogikken?* I Grønbech, Størkersen, Tjeldvoll: *Fra Arilds tid*. UNIKOM 1996.
69. Haughey, M: *Involvement with Distance Education: Issues for the University*. I Swear, R (ed): *Post-secondary Distance Education in Canada*. Athabasca University. 1989
70. Vabø: *Ibid*
71. Arvidson: *Ibid*
72. Reve, T/ Grønhaug, K: *Strategi og organisasjon, p. 261*. Tano 1989
73. KAD/KUF: *Intensjonserklæring omkring nasjonalt ressurscenter*. Oslo 1992.
74. Bjørnåvold, J: *Ny giv i kompetansesarbeidet? Om opplærings- og utviklingssystemet (OPUS) i Troms*. FORUT 1992
75. FD: *St.meld. Nr. 22 (1992-93): Om utdanning i Forsvaret*
76. Thomsen, Terje: *Tromsnett- sluttrapport*. Utdanningsdirektøren i Troms 1997. TROMSNETT: *Arbeidsdokument om Tromsnett, utdatert*
77. *Ibid*
78. OPUS-Alta: *Årsmelding*. 1995. Alta
79. SOFF: *Satellitdistribuert fjernundervisning i Norge. SOFF-rapport 3/94*. Tromsø. 1994
80. Andersen, Stein, R.: *Felleskap i Folkeuniversitetets vanskelige år. I – over hele landet. Folkeuniversitetet 40 år. 1948 – 1988*. Friundervisningens Forlag. 1988. Oslo
81. Arvidson: *Ibid, p.*

Litteratur

- Alexandersen, J: Den digitale revolusjonen - angår den pedagogikken? I Grønbech, Størkersen, Tjeldvoll: *Fra Arilds tid...* UNIKOM 1996.
- Allen, C: *Education at Risk*. Cassell Education. 1997. London
- Amdam, R/Bjarnar, O: *En bedrift i norsk skole*. NKS-forlaget 1989. Oslo
- Andersen, Stein, R: Felleskap i Folkeuniversitetets vanskelige år. I – *over hele landet. Folkeuniversitetet 40 år. 1948 – 1988*. Friundervisningens Forlag. 1988. Oslo
- Arvidson, L: *Rett kurs uten statlig styring. Folkeuniversitetet 1948-98*. Folkeuniversitetet. 1998.
- Bjørnåvold, J: *Ny giv i kompetansearbeidet? Om opplærings- og utviklingscentersystemet (OPUS) i Troms*. FORUT 1992
- Bleiklie, Ivar: Universitetet - fra kulturinstitusjon til kunnskapsbedrift. I Bleiklie (red): *Kunnskap og makt*. Tano-Aschehoug. Oslo 1996.
- Reformpolitikk og endring. I I. Bleiklie (red): *Kunnskap og makt*. Tano-Aschehoug. Oslo 1996
- Eide, K.: Samfunnsbedring og livslang læring, p. 55. I Tøsse, S (red): *Fra lov - til reform. En artikkelsamling om politiske intensjoner, forskningens rolle og utfordringer knyttet til en voksenopplæringsreform*. NVI 1996
- Eidi, Jan: Hele Norge ble litt etter litt vårt, p.43 I : – *over hele landet. Folkeuniversitetet 40 år. 1948 – 1988*. Friundervisningens Forlag. 1988. Oslo
- Etzioni, A:
- FD: *St.meld. Nr. 22 (1992-93): Om utdanning i Forsvaret*
- FU: *Årsrapport for 1995*. Oslo
- Oversikt over planlagte tilbud på universitets- og høgskolenivå 1996/97*
- Gooderham, P/ Nordhaug, O: *Kompetanseutvikling i næringslivet*. TANO 1996
- Grepperud, G: «Kjempen som våkner». Voksenopplæring og høgre utdanning i Norge. I Tøsse, S (red): *Fra lov - til reform. En artikkelsamling om politiske intensjoner, forskningens rolle og utfordringer knyttet til en voksenopplæringsreform*. NVI 1996.
- Økt kunnskap er også en utfordring*. Under arbeid
- Haughey, M: Involvement with Distance Education: Issues for the University. I Swear, R (ed): *Post-secondary Distance Education in Canada*. Athabasca University. 1989
- Johansen, Odd Einar: *Forord*. I Arvidson, L: *Rett kurs uten statlig styring*. Folkeuniversitetets jubileumsbok. 1998. Oslo
- Kerlinger, J. *Foundations of Behavioural Research*
- KUF:
- NOU 1997:25 Ny kompetanse*
- NOU 1985:26 Dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter*
- NOU 1986:23 Livslang læring*
- NOU 1988: 28 Med viten og vilje*
- St.meld.nr. 17 (1974-75) *Om den videre utbygging og organisering av høgre utdanning*.
- St.meld.nr. 92 (1964-65) *Om voksenopplæring*
- St.meld.nr 43 (1984-85) *Om voksenopplæring. En el prinsipielle spørsmål og prioriteringer*.
- St.meld. nr.43 (1988-89) *Mer kunnskap til flere*
- St.meld.nr. 66 (1973-74) *Om høgre utdanning*.
- LO: *Handlingsplan for etter- og videreutdanning. Et nasjonalt løft for en kunnskapsmessig fordelingspolitikk*. 1995
- Longworht og Davies: *Life Long learning*.
- OPUS-Alta: *Årsmelding*. 1995. Alta
- Reve, T/Grønhaug, K: *Strategi og organisasjon*. Tano 1989. Oslo
- Sannes, J: *Næringslivet, et marked for ressursentra?* NVI- arbeidsnotat. 1997

Scott, Peter: *The Meanings of Mass Higher Education*, p.171. The Society for Research into Higher Education & Open University Press. 1995. Buckingham.

Skjei, J: Folkeuniversitet. Hvor skiller vi lag med resten av familien? I *Folkeuniversitetet* 3/94

SOFF *Det nasjonale kunnskapsnettet*. SOFF- rapport 5/93 .Tromsø *Studievilkår for fjernundervisningsstudenter*. SOFF-rapport 2/93.Tromsø

Satellitt distribuert fjernundervisning i Norge. SOFF-rapport 3/94. Tromsø. 1994

Stølen, G: *Tilbake til skolebenken – fra erfaringslæring til skolekunnskap*. Rapport nr. 2. Voksenopplæring i Finnmark. UNIKOM 1994

Univ. i Oslo: «*Handlingsplan om organisering av etter-og videreutdanning ved Universitetet i Oslo*», vedtatt 20.05.97, p. 4

Studentstatistikk høsten 1994. Informasjon fra studentregisteret UiO.1995

Studentstatistikk høsten 1995. Informasjon fra studentregisteret UiO.1996

Studentstatistikk høsten 1996. Informasjon fra studentregisteret UiO.1997

Vabø, Astrid: Yrkesretting av lavere grad. I Bleiklie, I (red): *Kunnskap og makt*. Tano-Aschehoug. Oslo 1996

Werner, Wilfred: Forord. I: – *over hele landet*. *Folkeuniversitetet 40 år. 1948 – 1988*. Friundervisningens Forlag.1988. Oslo